

Det ekonomiska läget, arbetsmarknaden och lönerna

Lars Calmfors

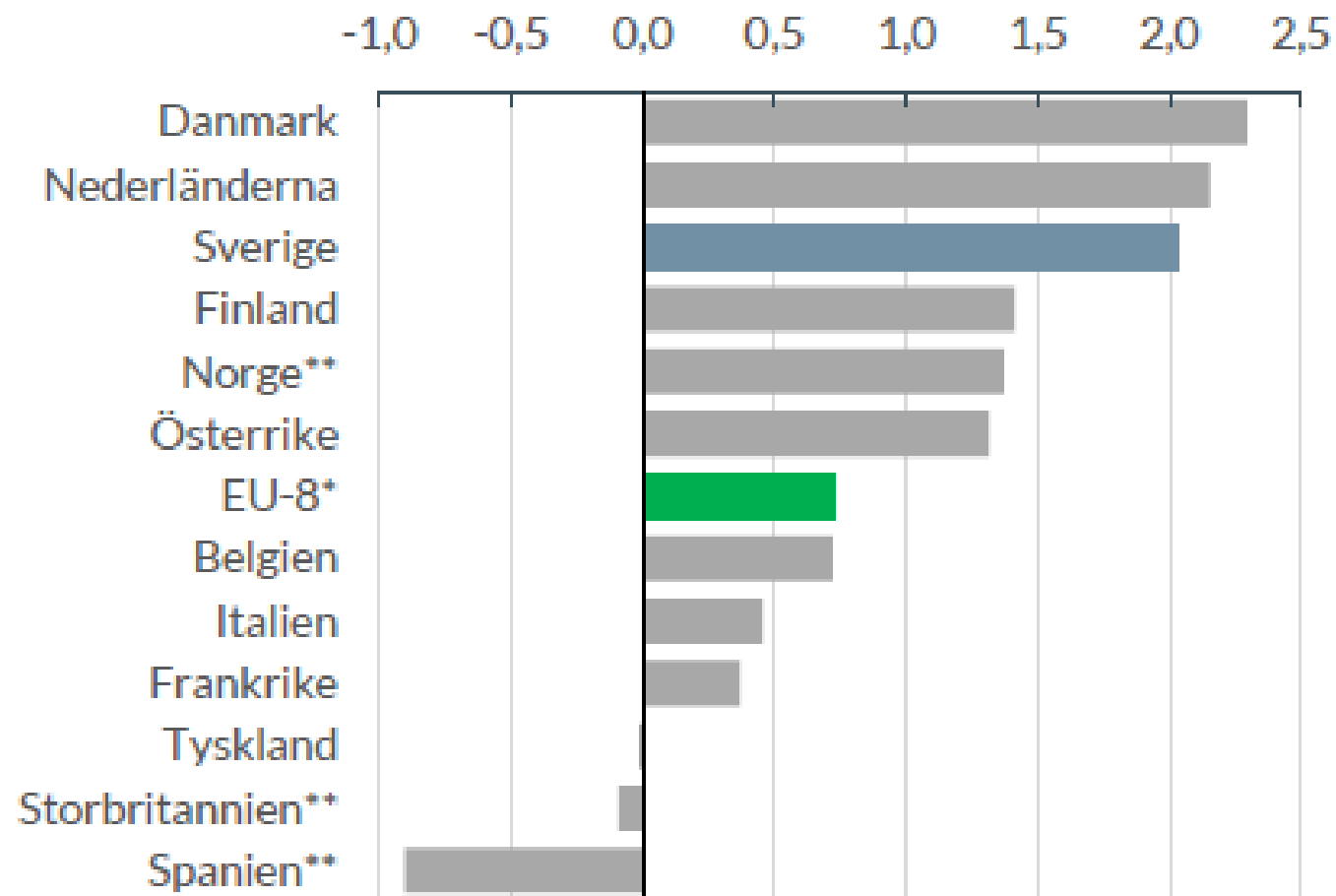
Naturvetarna

8/11-2022

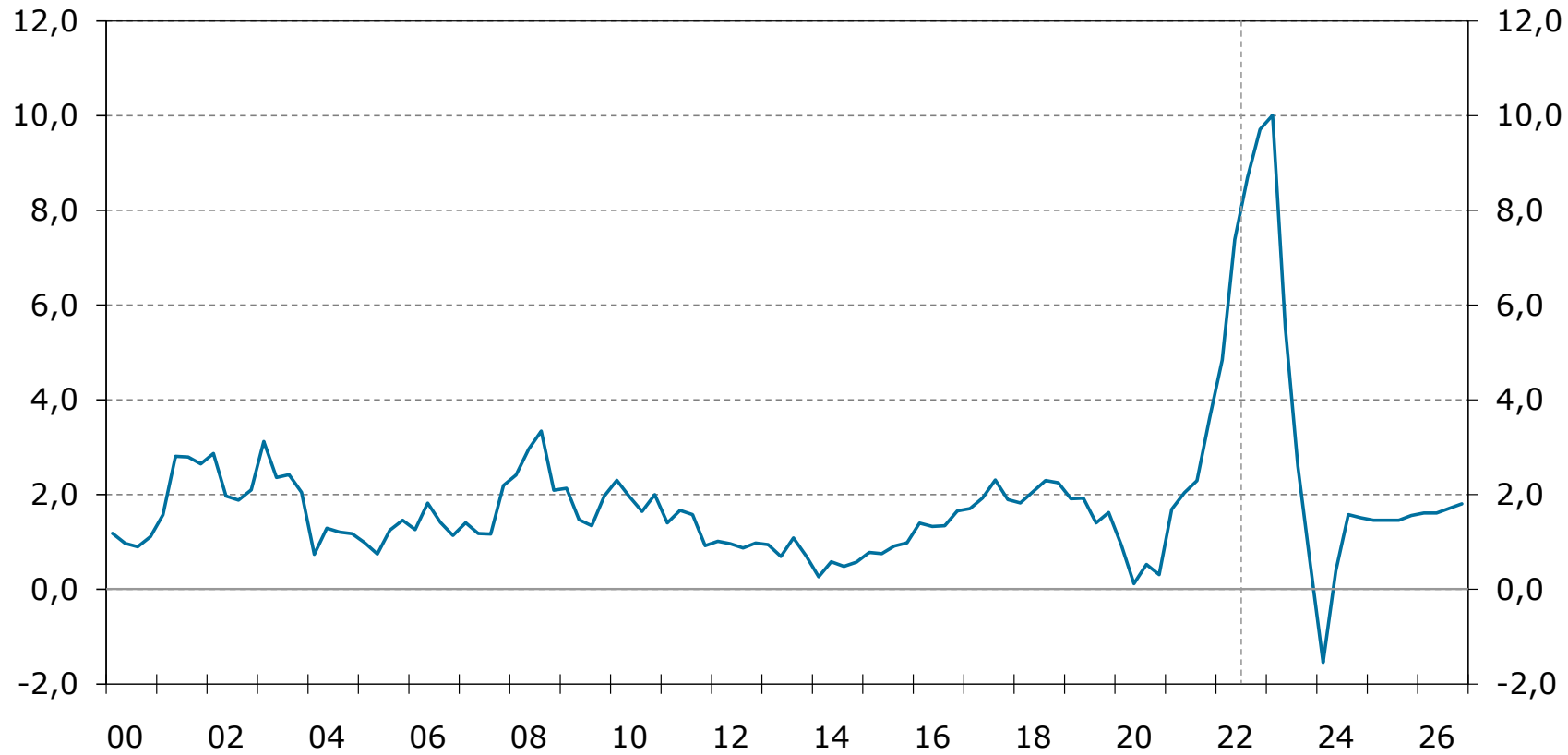
Disposition

1. Allmänt om inflationen, konjunkturen och arbetsmarknadsläget
2. Tillbakablick på 1970-talsinflationen
3. Skäl för att det ska gå bättre nu
4. Orosmoln i dagens situation
5. Akademikerlöner

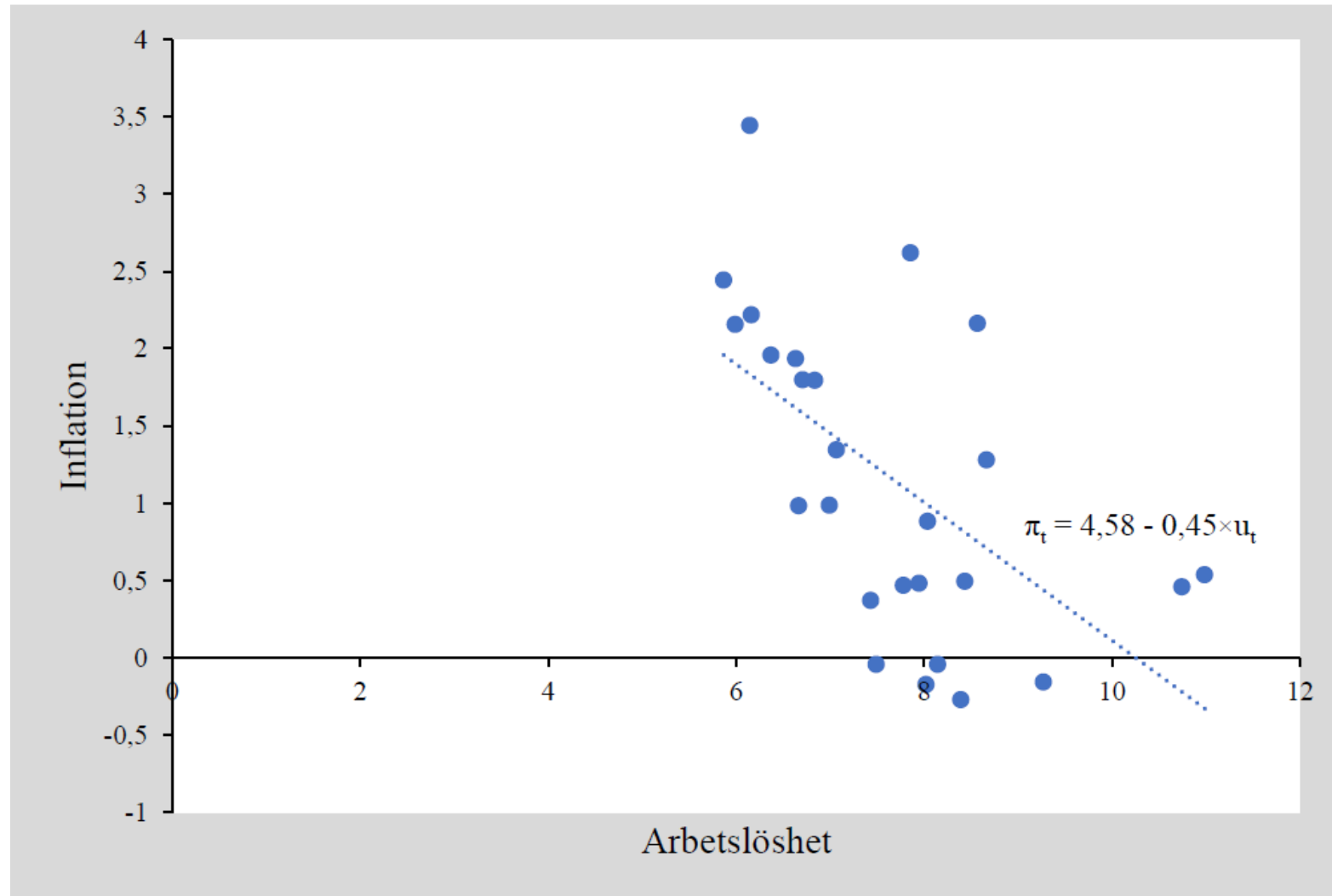
BNP-förändring (årstakt) 2019:4–2022:2

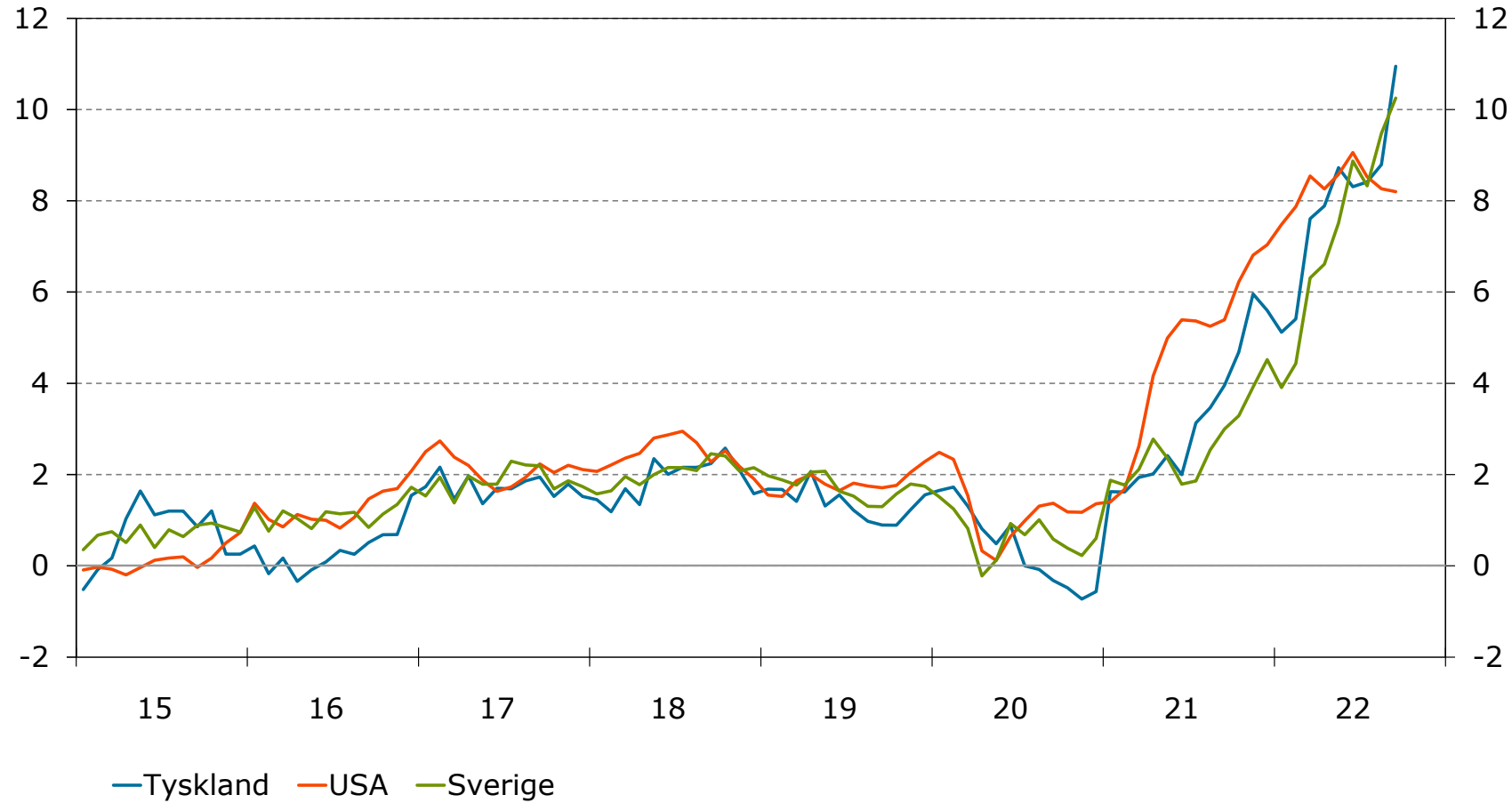
Inflation, KPIF, procent

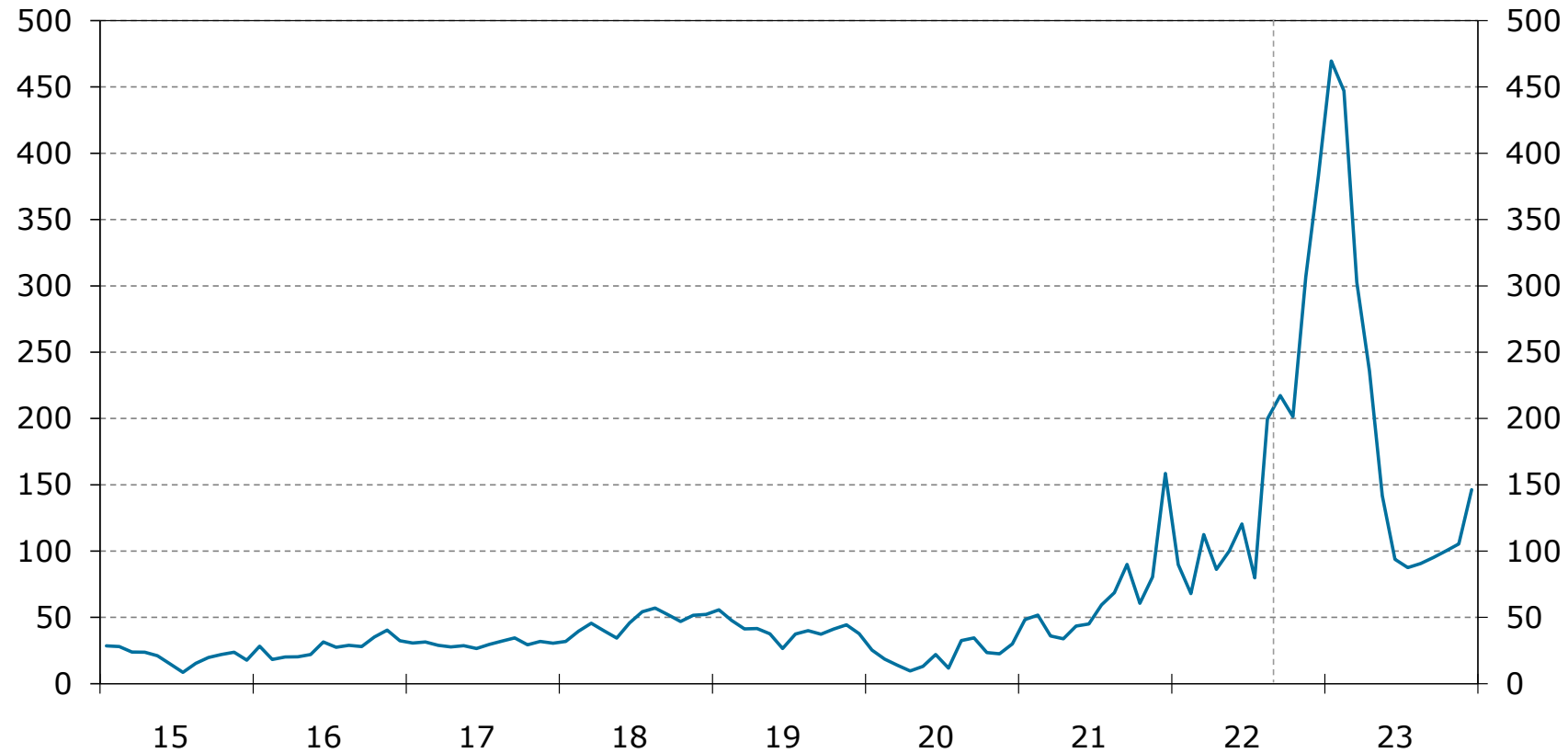
Inflation och arbetslöshet 1996–2021, procent

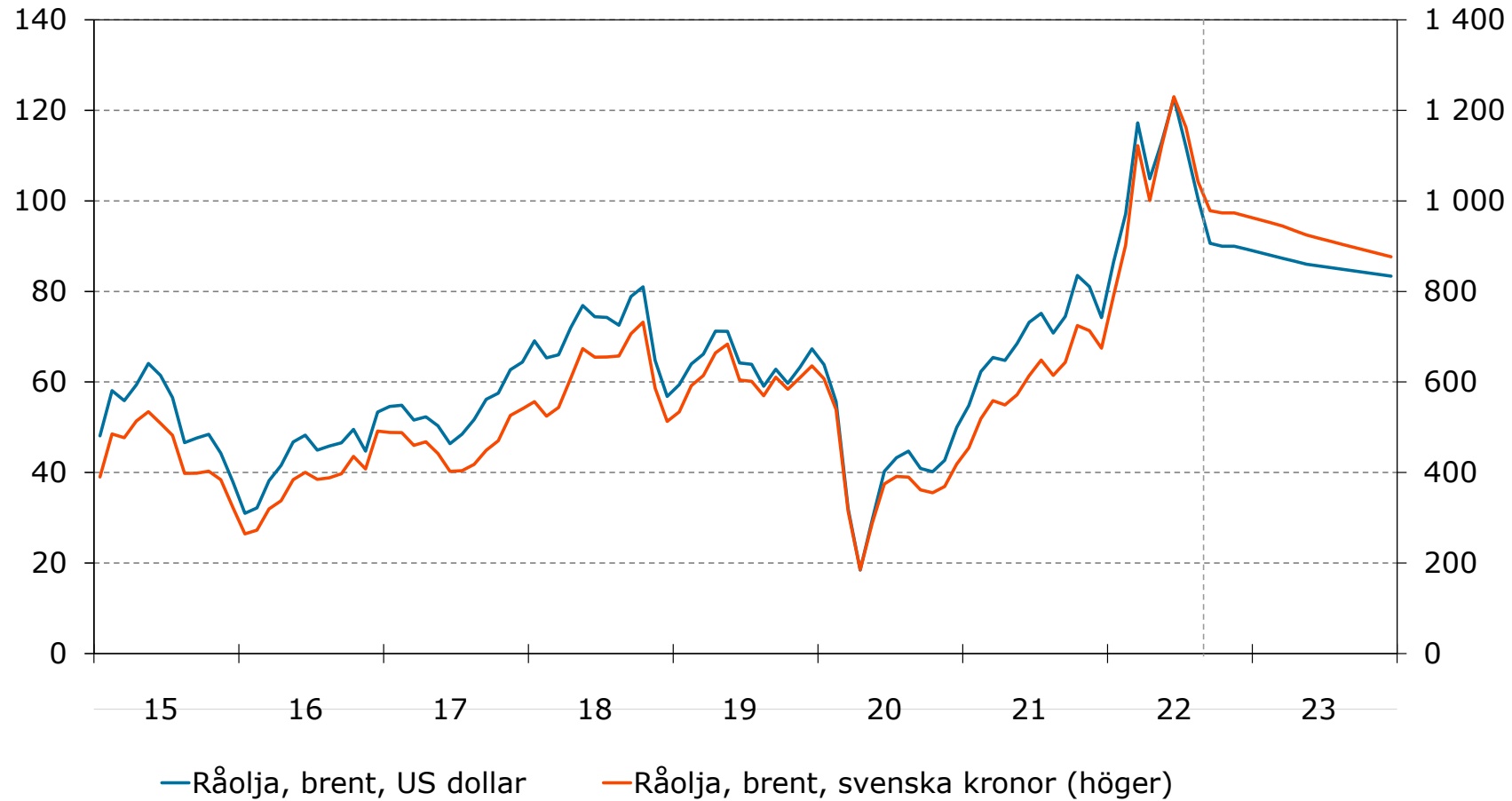
Inflation i valda länder, procent

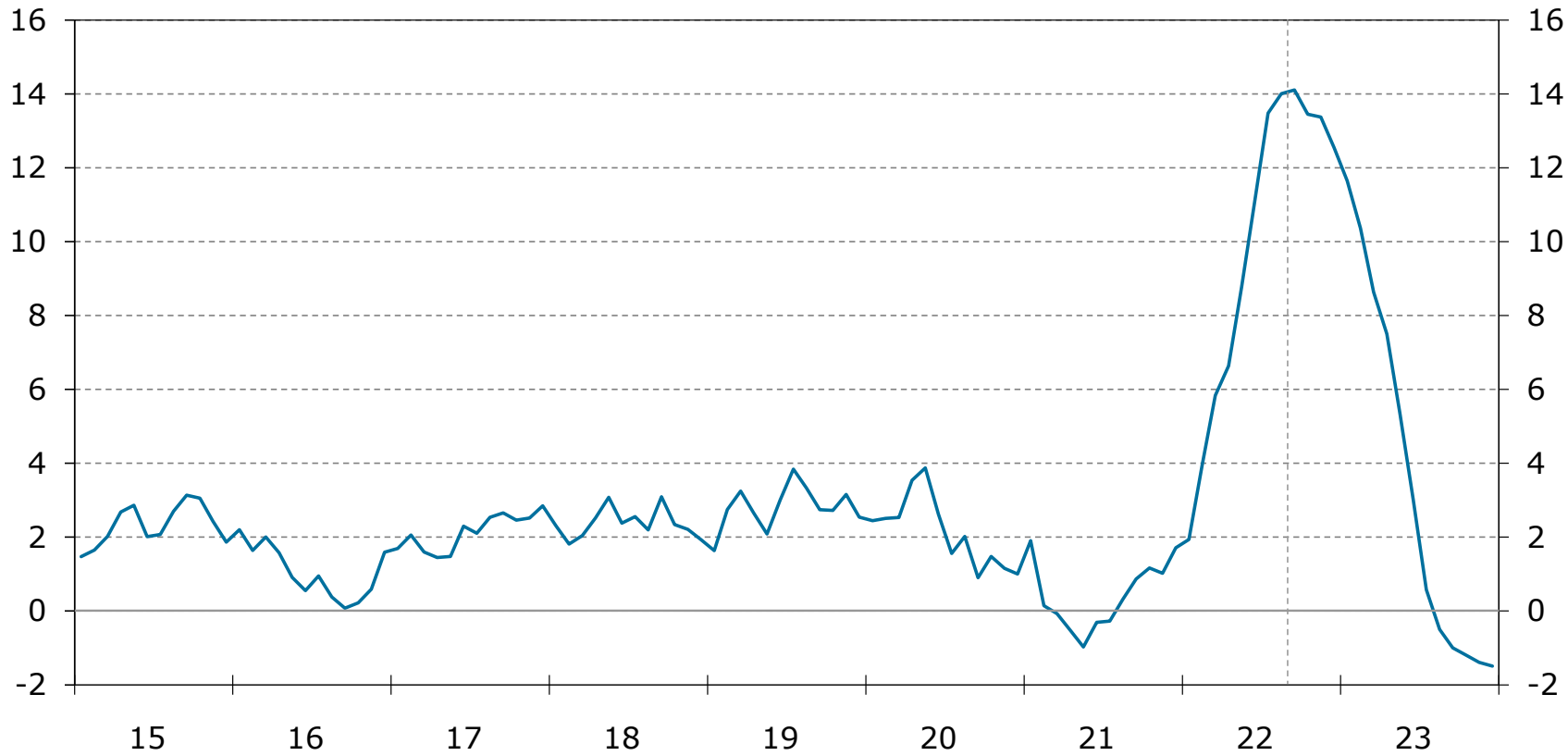
Spotpris på el i Sverige, öre per kWh

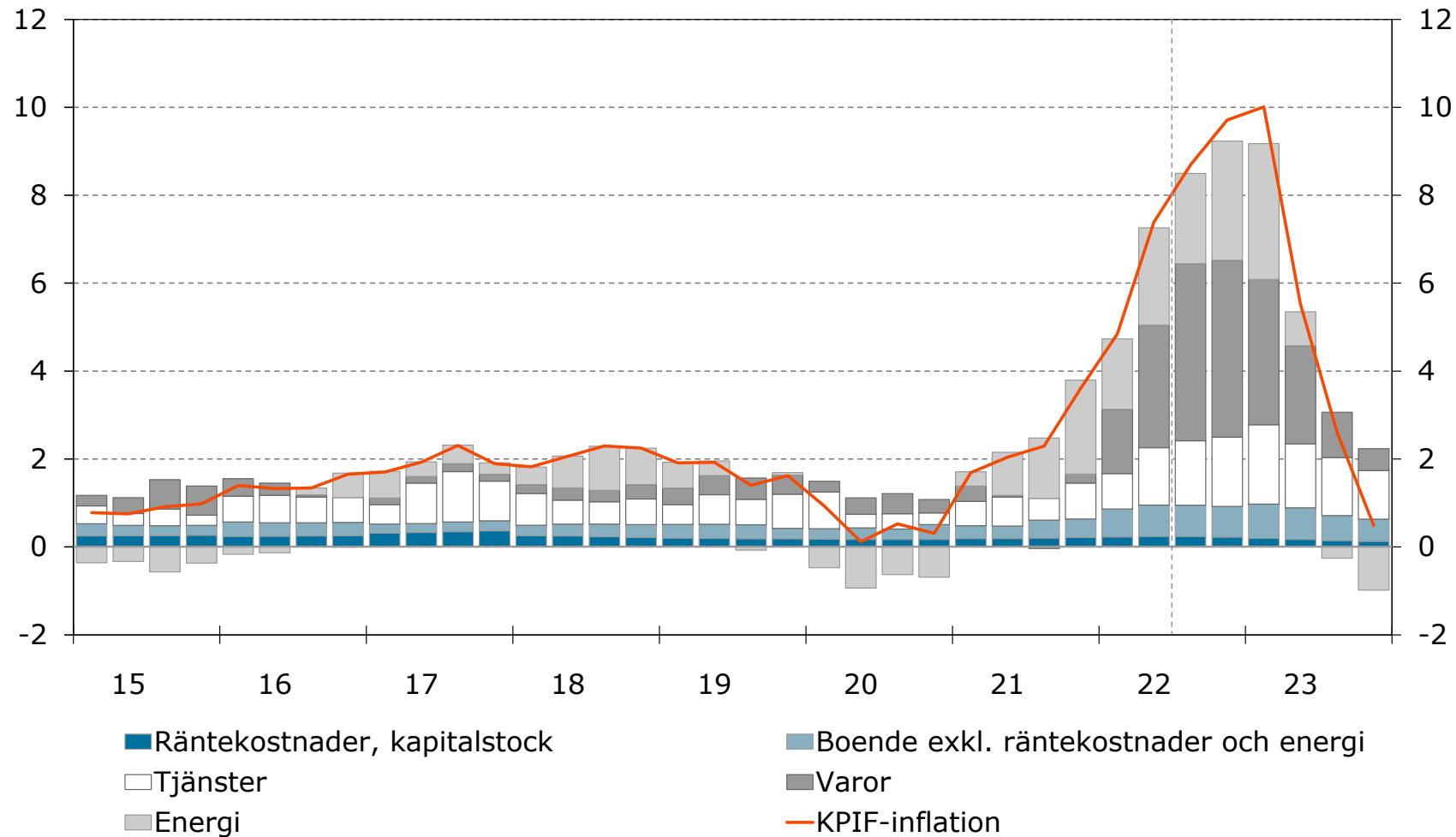
Pris på råolja

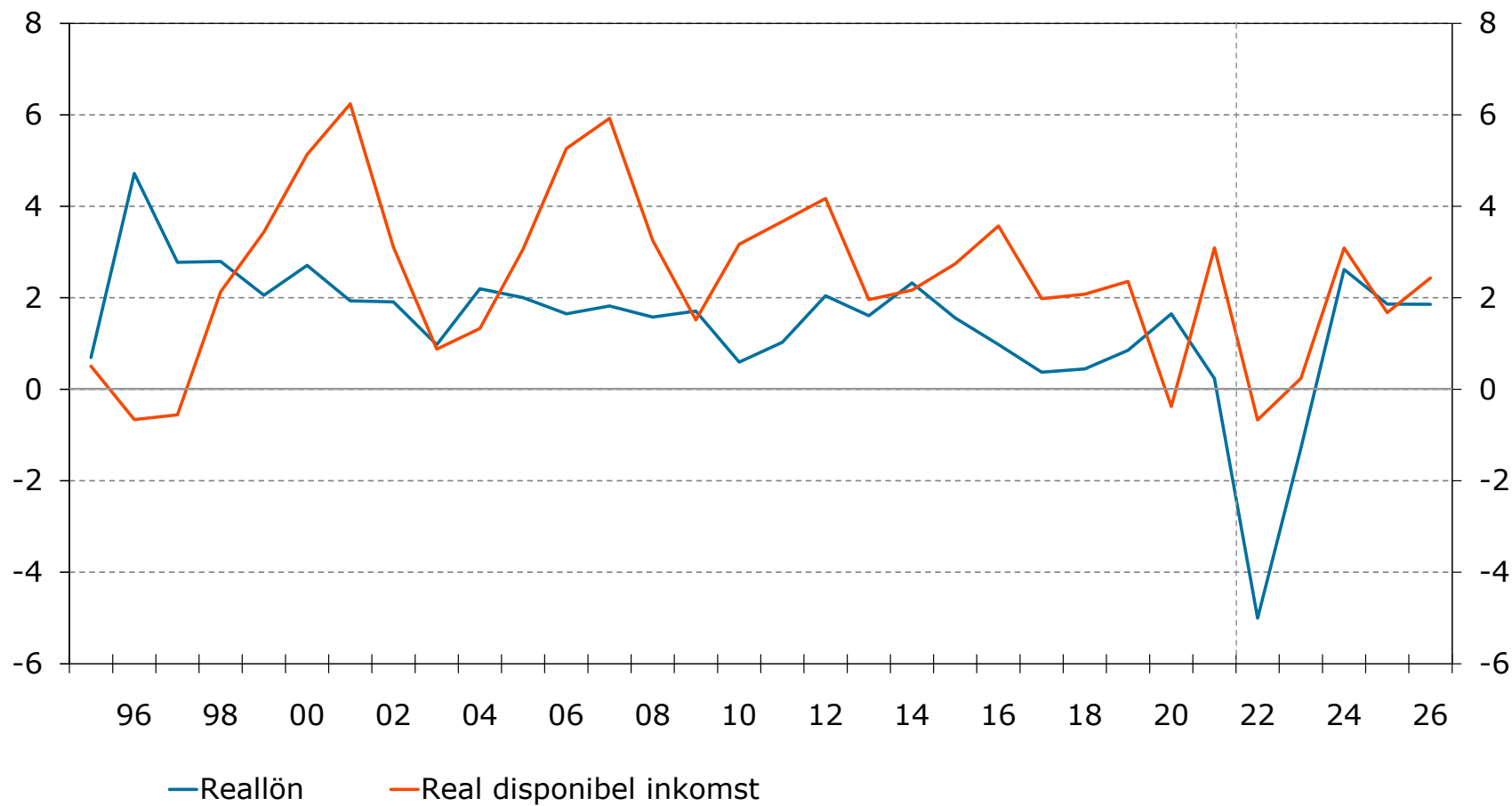
Prisförändring för livsmedel, procent

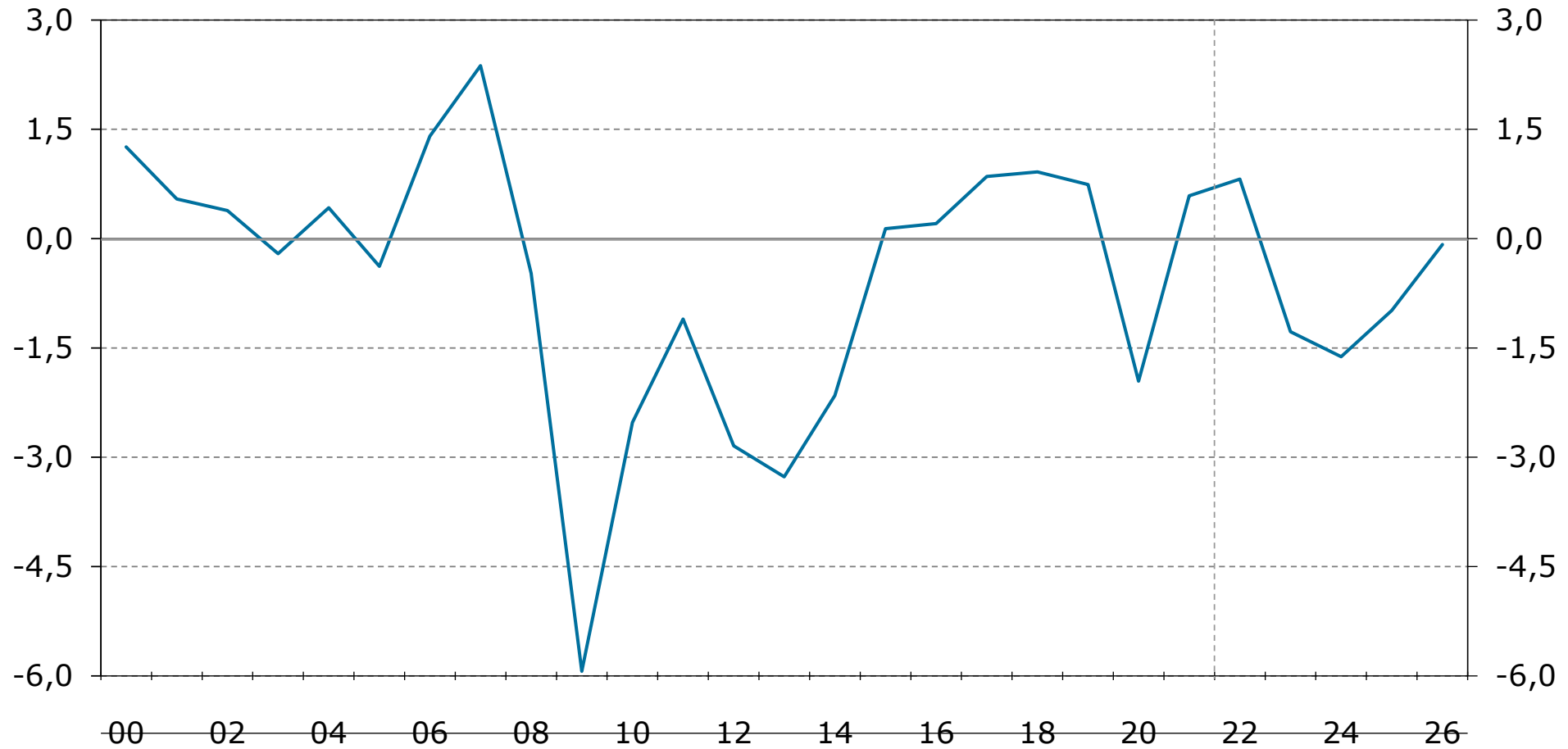
Bidrag till KPIF-inflation, procent

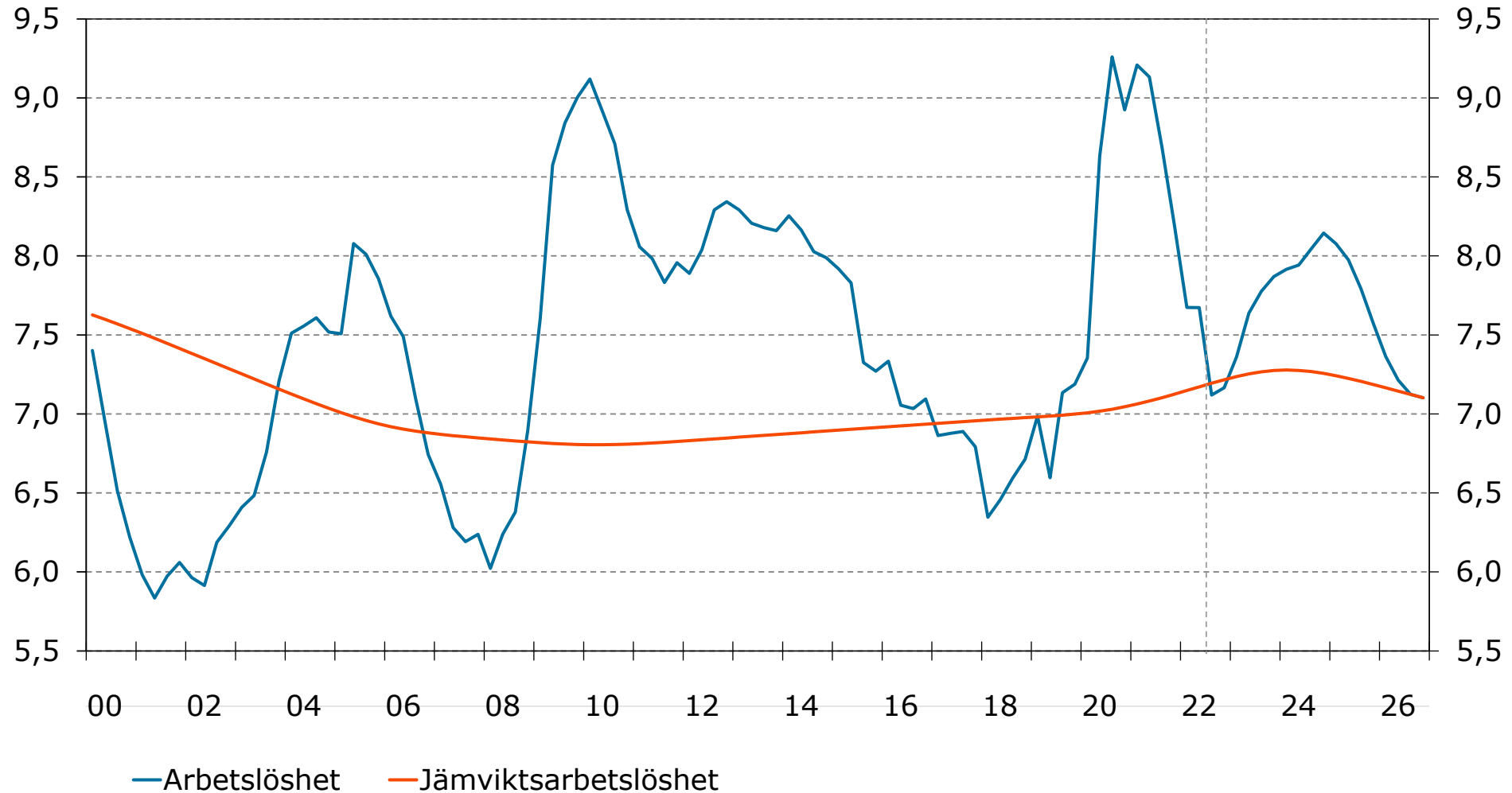
Förändring av reallön och real disponibel inkomst, procent

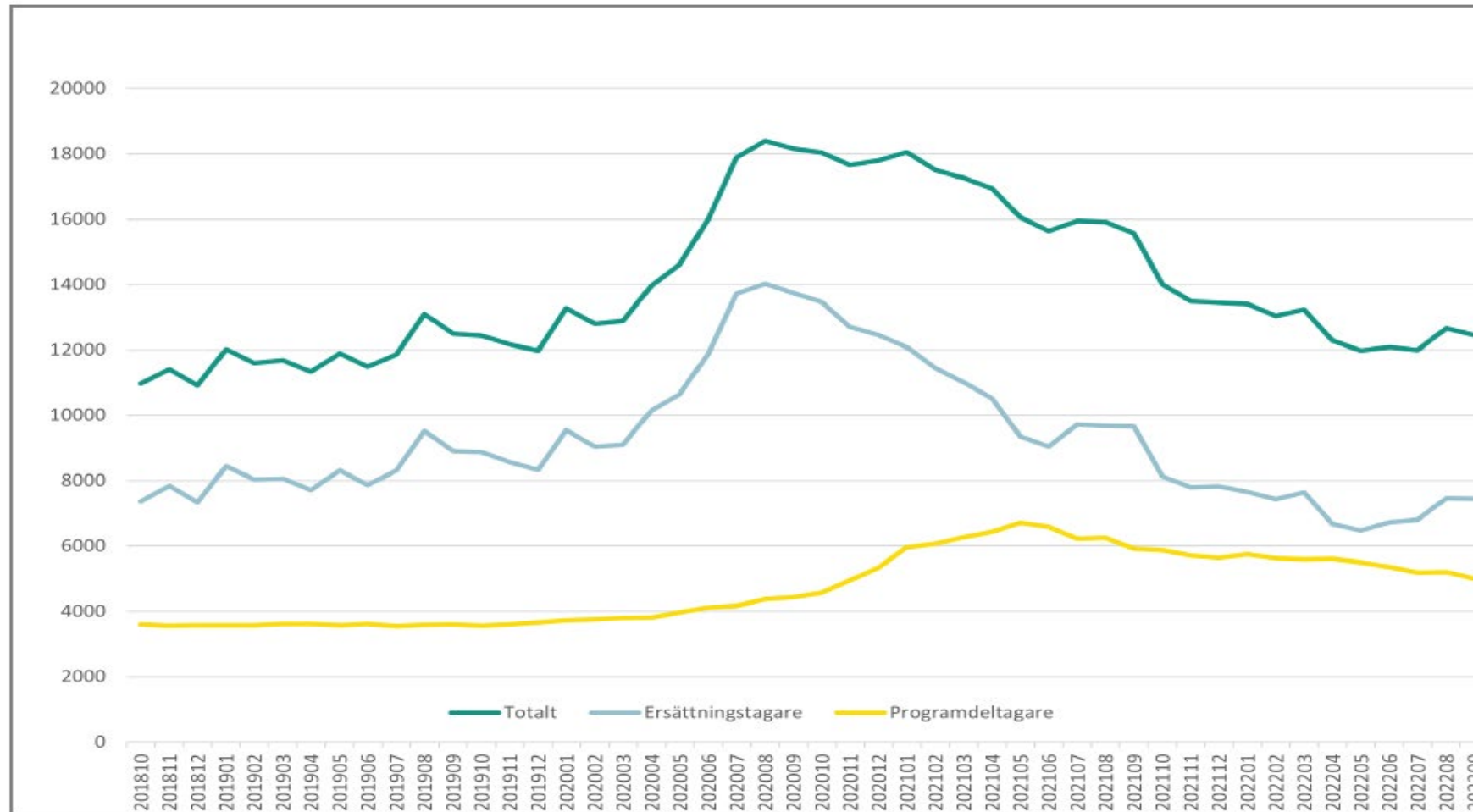
BNP-gap, procent av potentiell BNP

Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet, procent av arbetskraften

Antal arbetslösa och programdeltagare av medlemmar i Akademikernas a-kassa

Stora likheter mellan 1970-talsinflationen och dagens läge

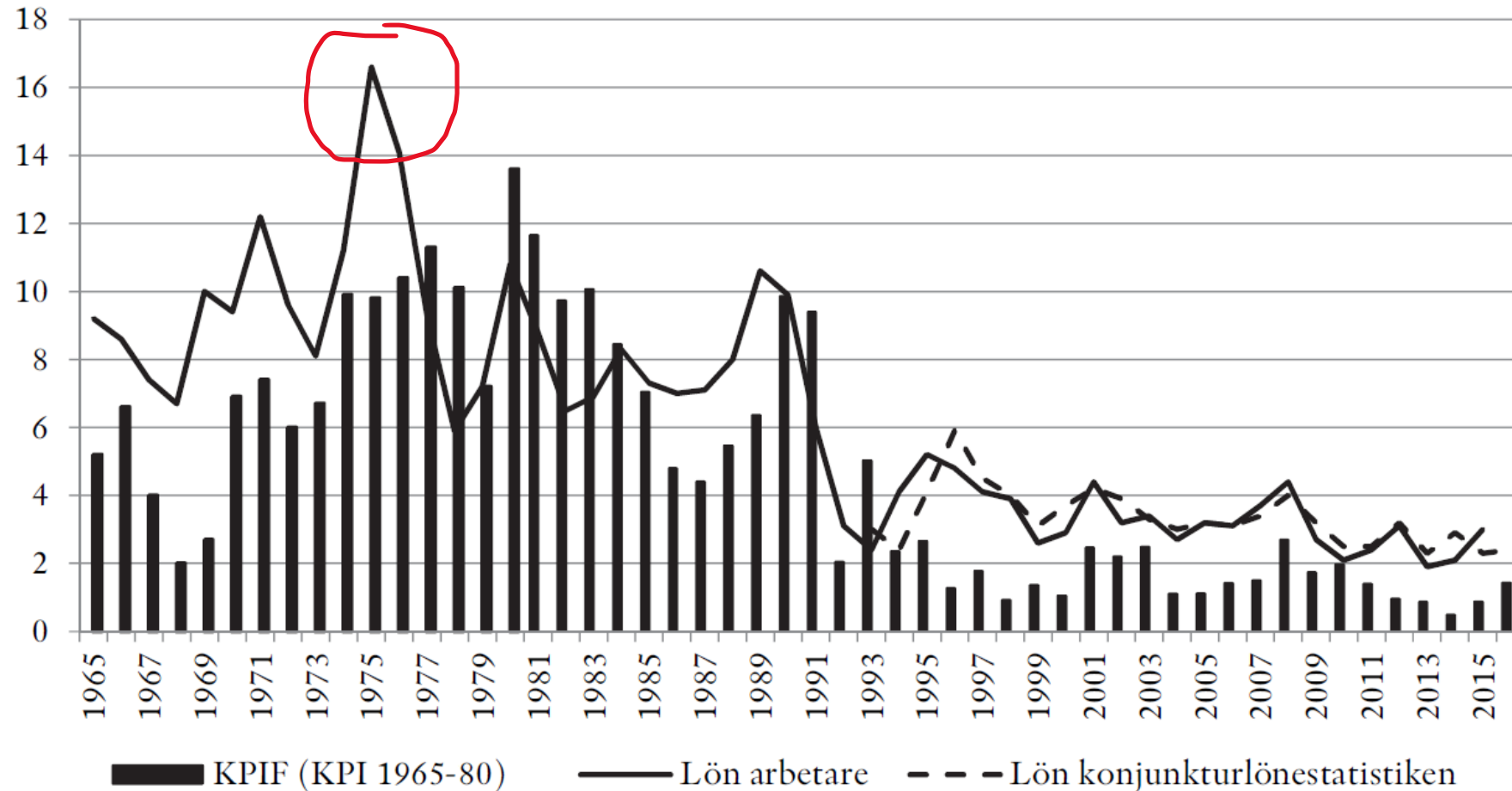
1970-talet

- Expansiv finans- och penningpolitik drog igång inflation i USA
- Vietnamkriget och Lyndon Johnsons sociala reformprogram
- Oljeprisstegringar efter arabländernas oljeembargo

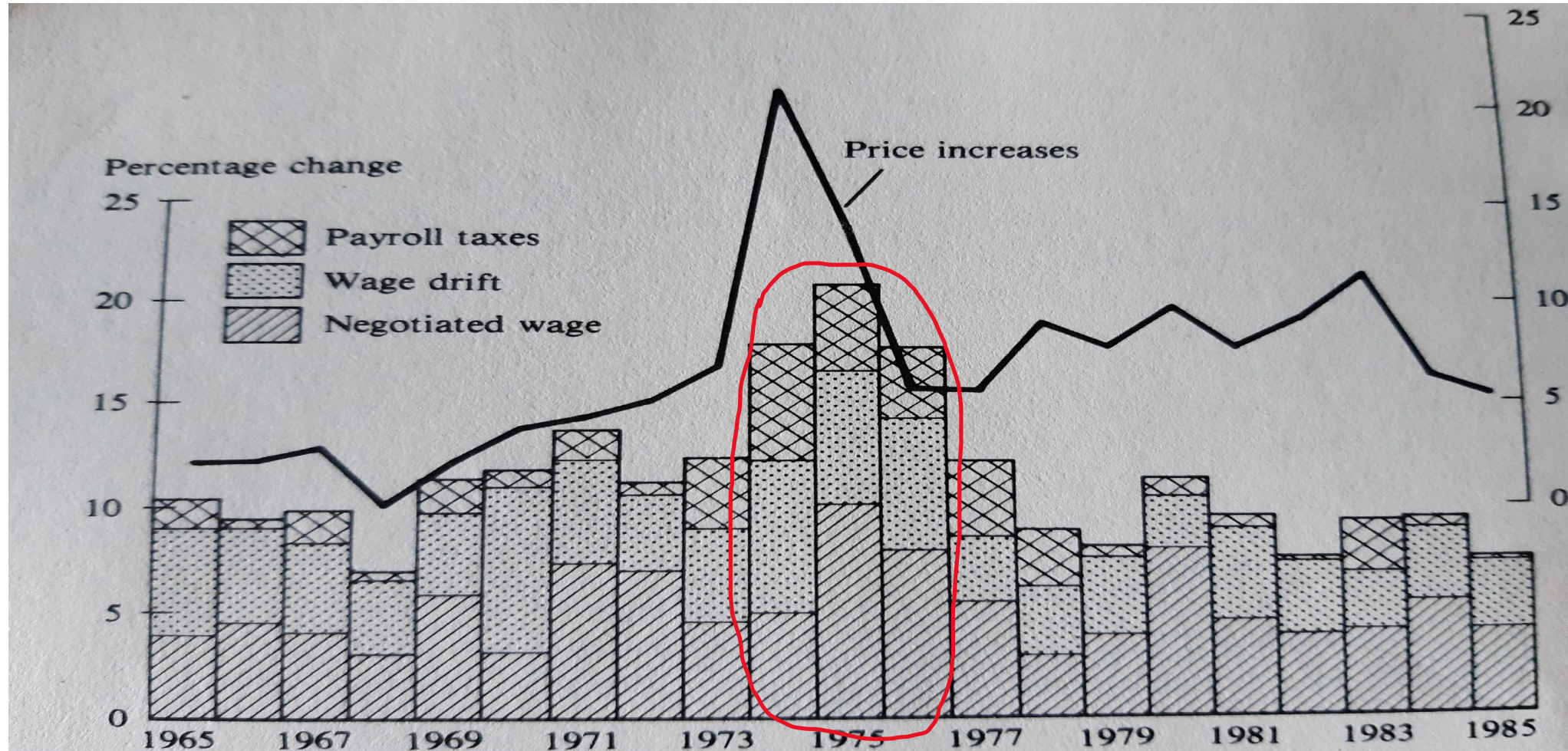
Idag

- Expansiv finans- och penningpolitik drog igång inflation i USA
- Covidstimulanser
- Leveransproblem i samband med pandemin
- Minskade olje- och gasleveranser från Ryssland

Nominell löneökning och konsumentprisinflation

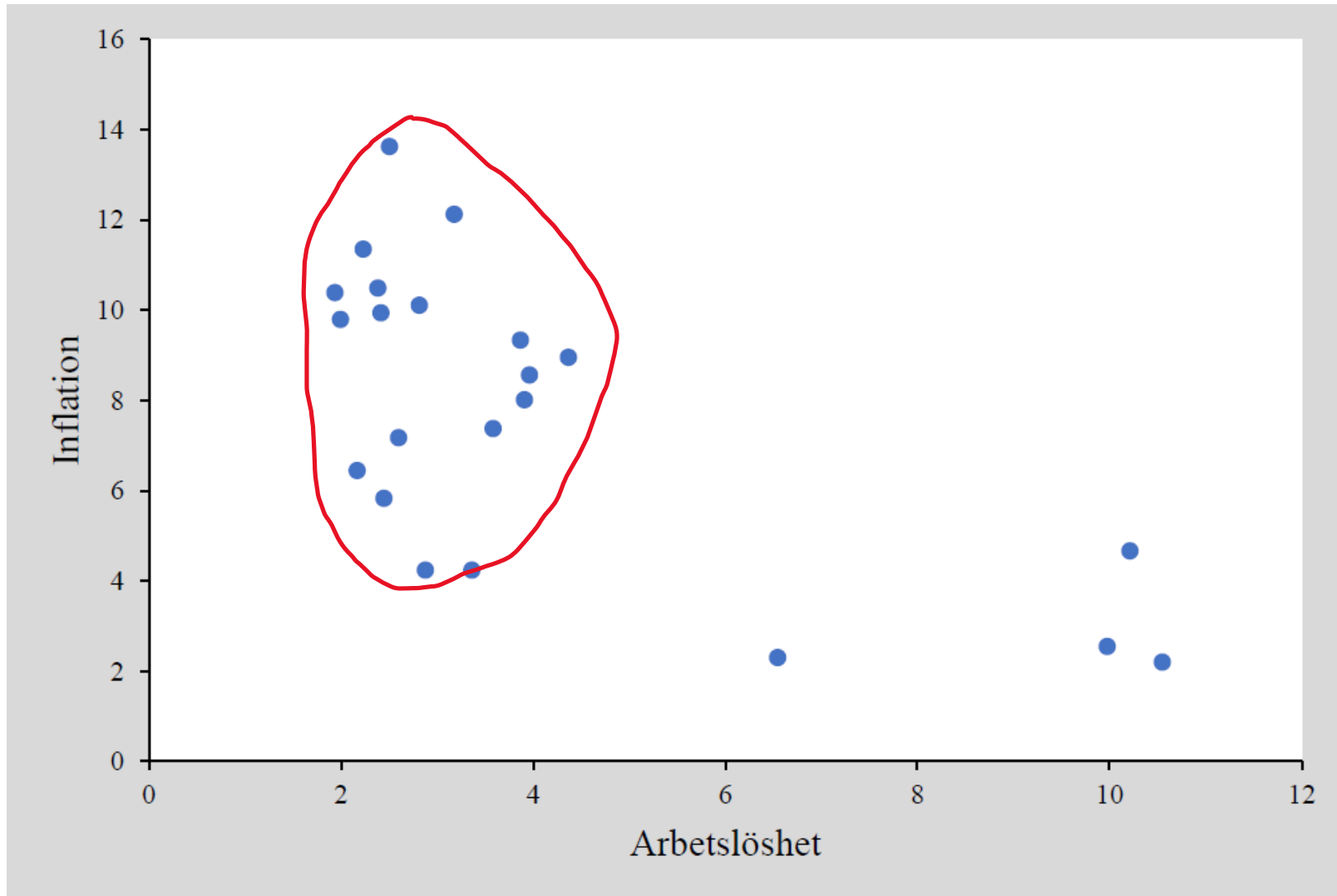
Lönekostnadsökningar och förädlingsvärdeprisökningar i industrin, 1965–85

Varför gick det snett på 1970-talet?

- Riksbanken var inriktad på att hålla växelkursen fast
 - ingen aktiv räntepolitik för att hålla nere inflationen
- Alltför expansiv finanspolitik
 - inriktning på motverka efterfrågebortfall av lägre realinkomster
 - man missade att utbudet (potentiell BNP) minskade
- Otillräckligt samordnade avtalsförhandlingar för arbetare, privatanställda tjänstemän och offentliganställda

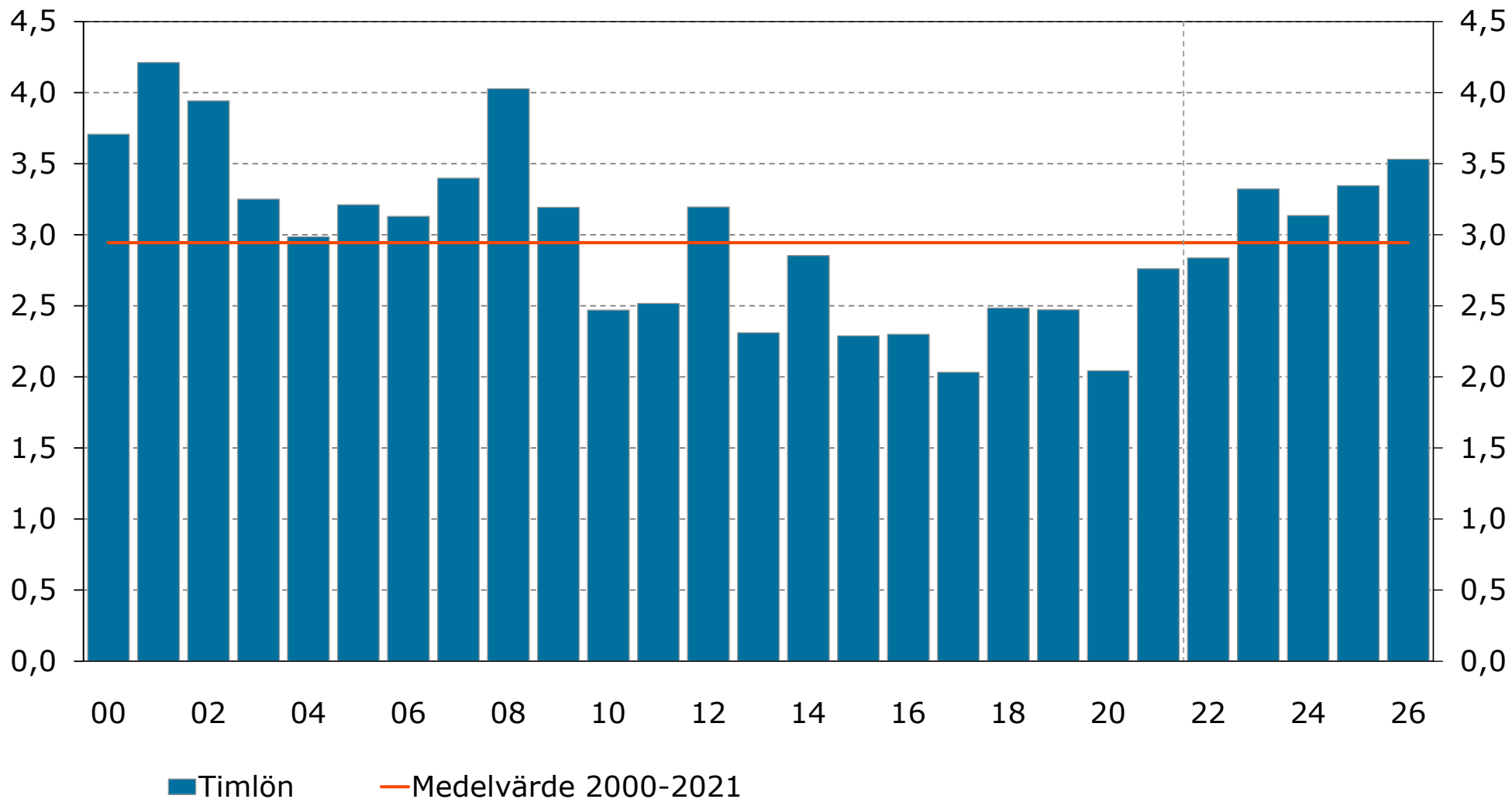
Inflation och arbetslöshet 1974–95, procent

Koreainflationen 1951–52

- Stora råvaruprisstegringar när Koreakriget bröt ut 1950
- KPI steg med 17 respektive 7 procent
- Årliga lönestegringar runt 20 procent
- Men det blev en *engångsinflation*
- Varför inte fortskridande inflationsprocess som på 1970-talet?
 - kanske därför att den keynesianska politiken att stabilisera sysselsättningen (oberoende av inflationen) ännu inte fått fotfäste

Tidigare och av Konjunkturinstitutet prognosticerade framtida löneökningar

Varför skulle det gå bättre nu än på 1970-talet?

- Självständig Riksbank med tydligt mål uppnå låg inflation
 - fortfarande trovärdighet för låg inflation på sikt
- Inställning hos facken att inte söka kompensation för prisstegringarna
 - lönekrav på 4,4 procent är relativt modest
- Låg löneglidning under senare år
- Inga stora höjningar av arbetsgivaravgifterna

Förväntad KPIF-inflation, procent

	Fack	Arbetsgivarförbund
1 års sikt	5,7	4,6
2 års sikt	3,4	3,1
5 års sikt	2,2	1,9

Varför skulle det gå bättre nu än på 1970-talet?

- Självständig Riksbank med tydligt mål uppnå låg inflation
 - fortfarande trovärdighet för låg inflation på sikt
- Inställning hos facken att inte söka kompensation för prisstegringarna
 - lönekrav på 4,4 procent är relativt modest
- Låg löneglidning under senare år
- Inga stora höjningar av arbetsgivaravgifterna

Nominella löneökningar, procent

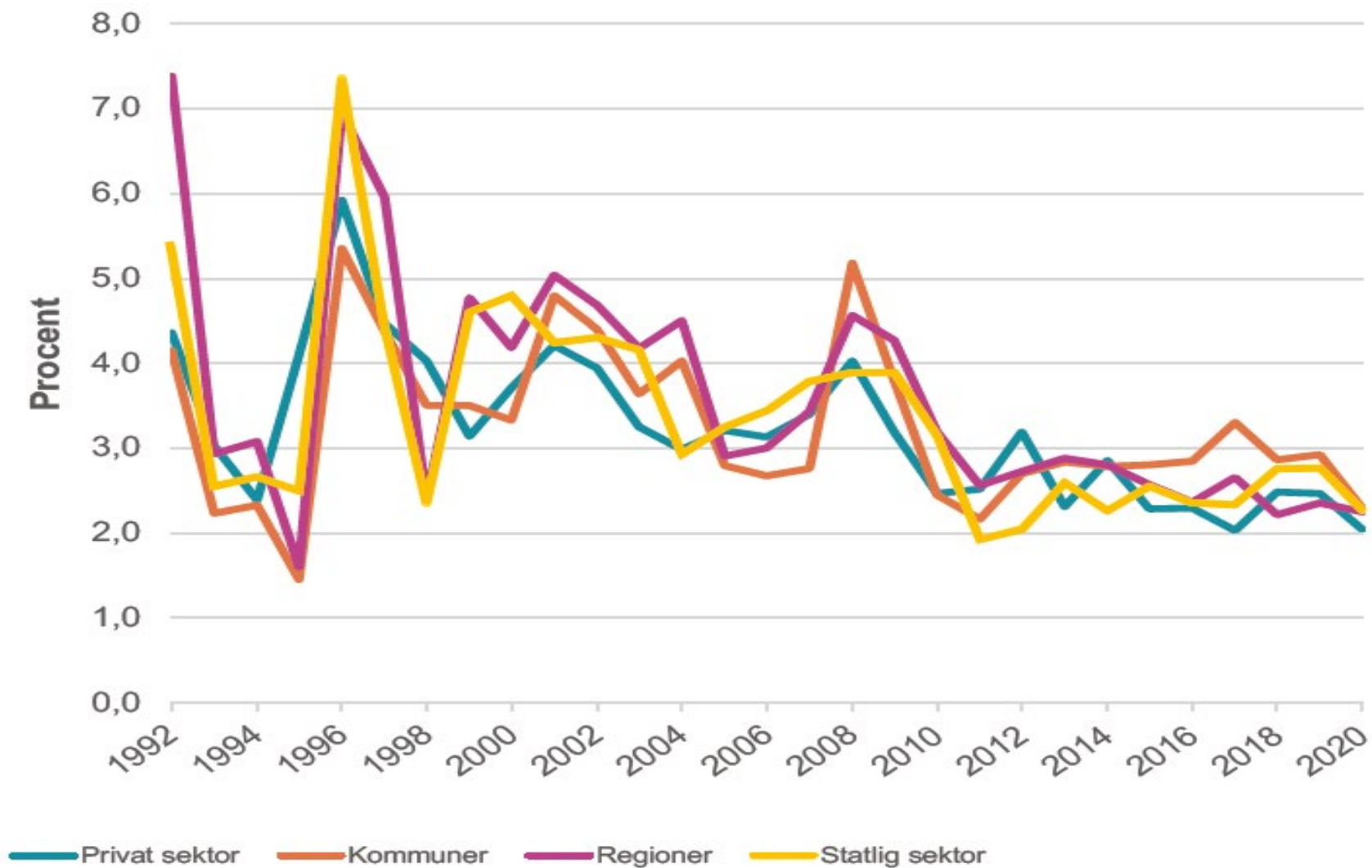
Varför skulle det gå annorlunda nu än på 1970-talet?

- Självständig Riksbank med tydligt mål uppnå låg inflation
- Inställning hos facken att inte söka kompensation för prisstegringarna
- Låg löneglidning under senare år
- Inga stora höjningar av arbetsgivaravgifterna

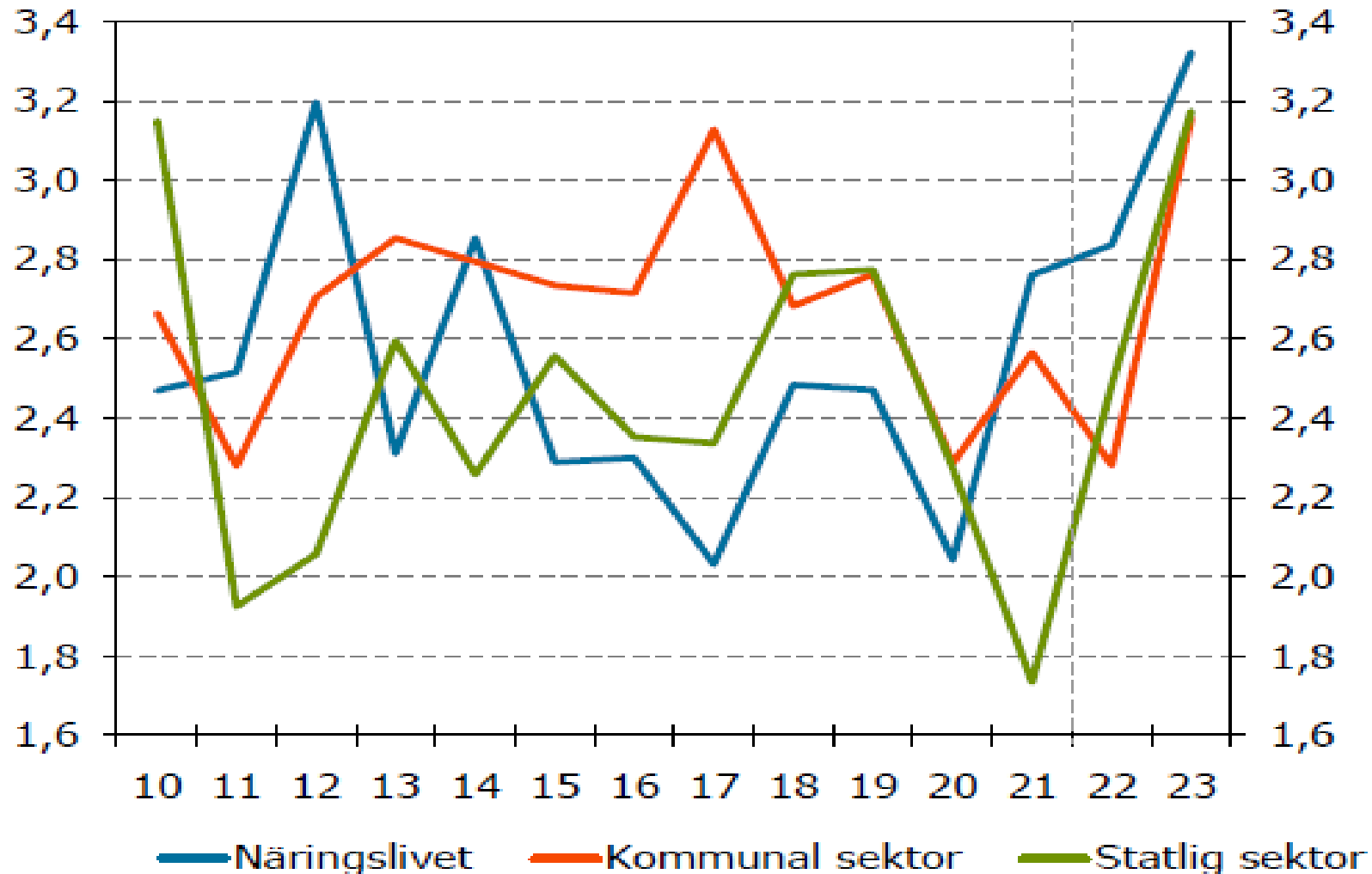
Orosmoln

- Spänningar på arbetsmarknaden
 - behov av relativlönehöjningar i stora delar av offentlig sektor
 - men snabbare löneökningar nu i näringslivet: löneglidning
 - fortsatt brist på arbetskraft samtidigt med arbetslöshet
- Löneavtalen kan bli för låga
 - kan trigga löneglidning som slår tillbaka i form av högre avtal längre fram
- Hög bruttovinstandel
- Kronans depreciering
- Stora låglönepåslag
- Löneutvecklingen utomlands
- Finanspolitiken

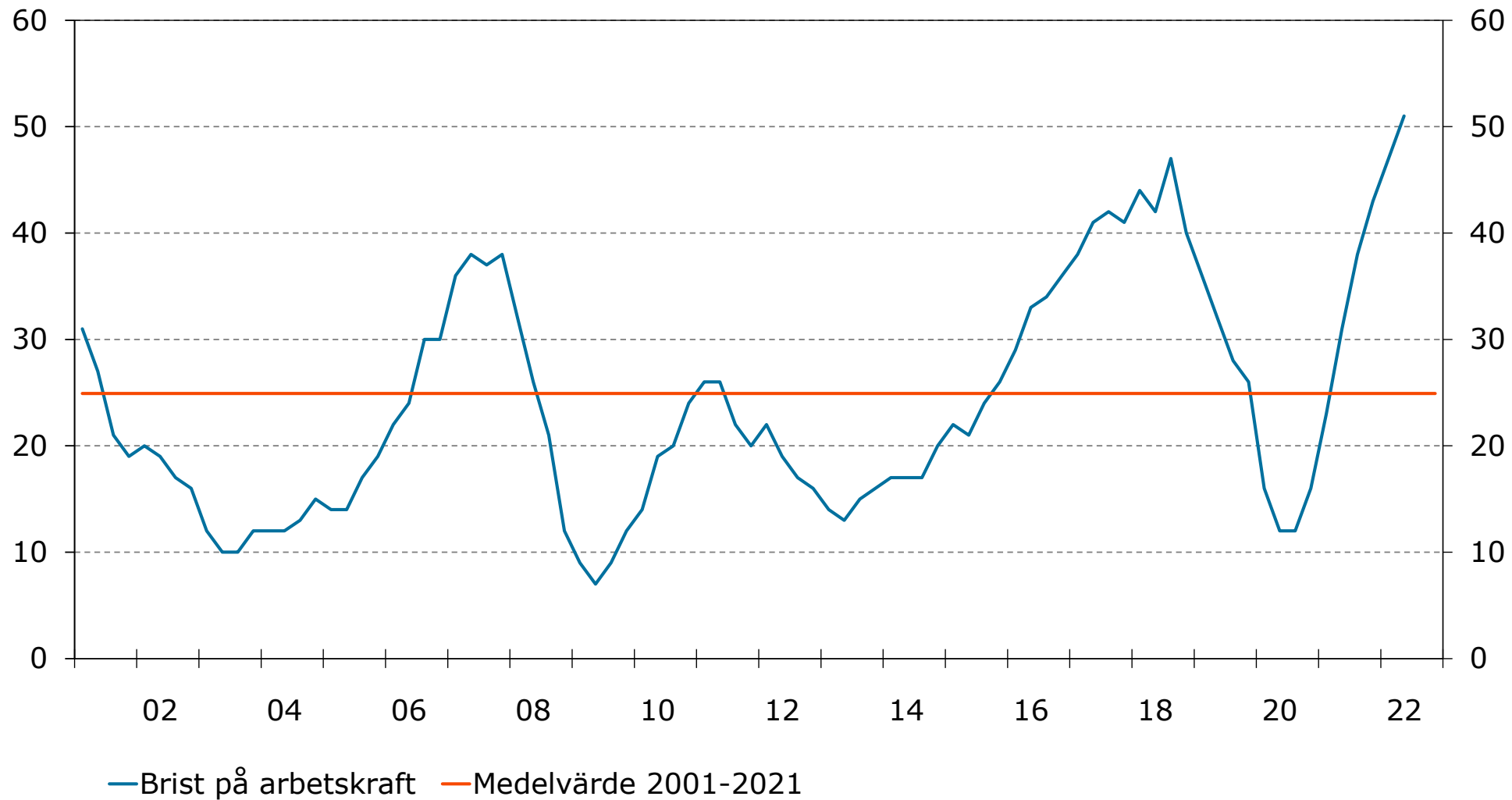
Nominella löneökningar 1992–2020, procent

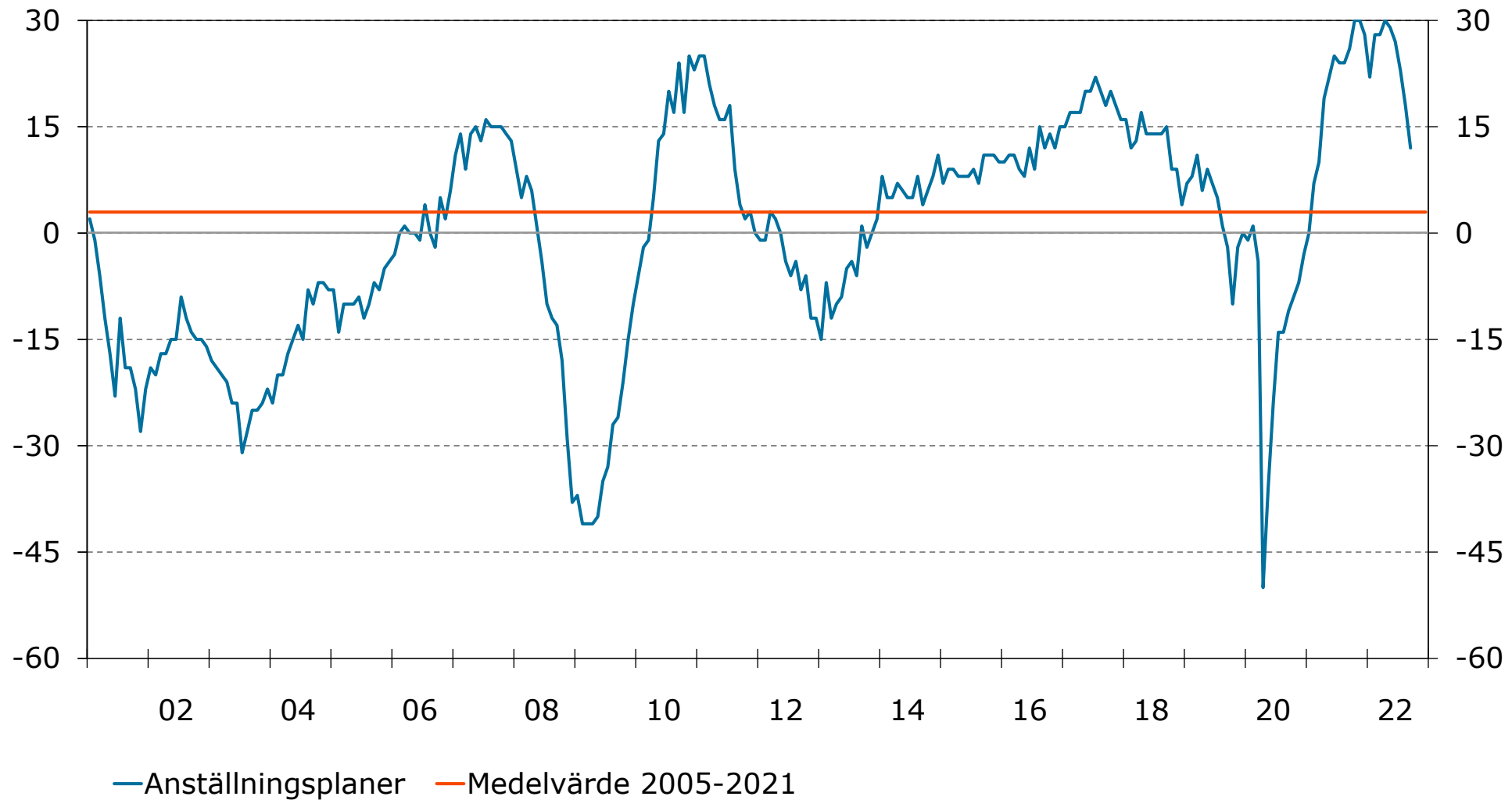
Nominella löneökningar inklusive prognos, procent

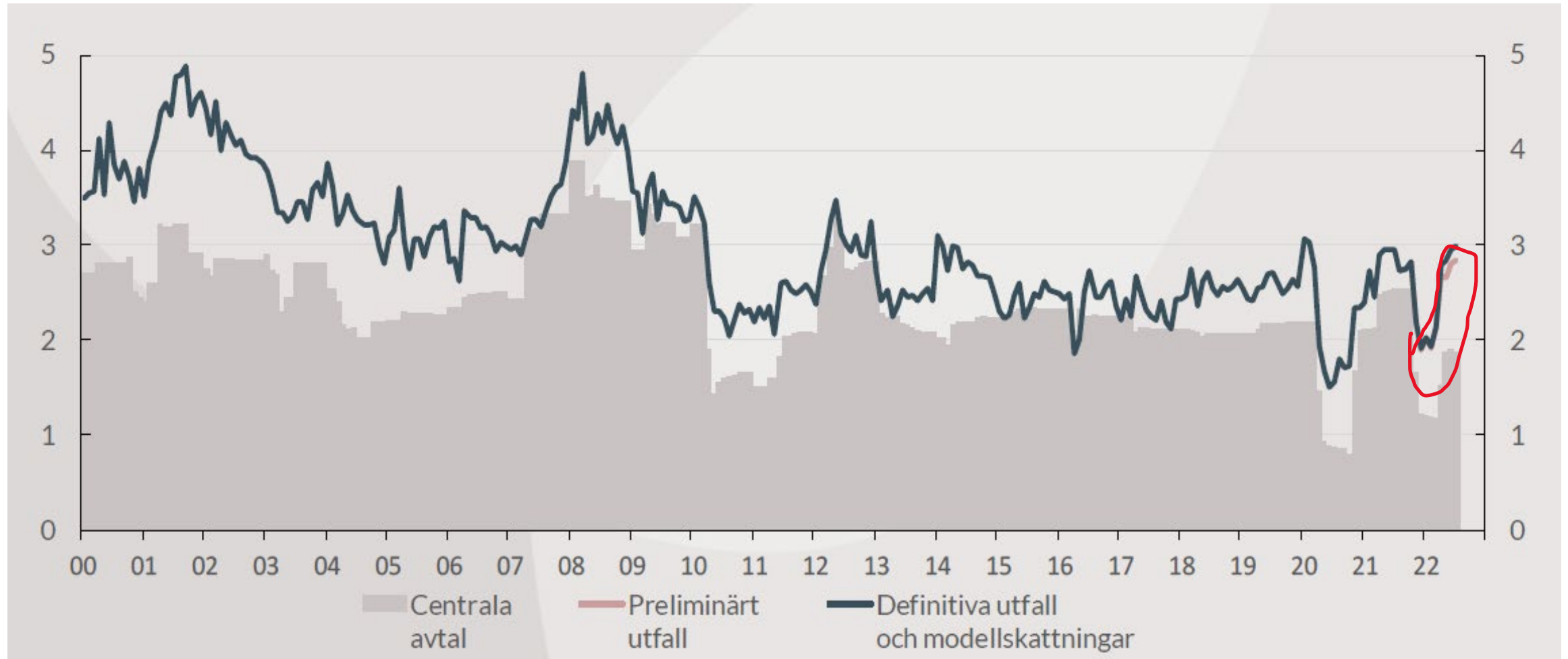
Andel företag med brist på arbetskraft

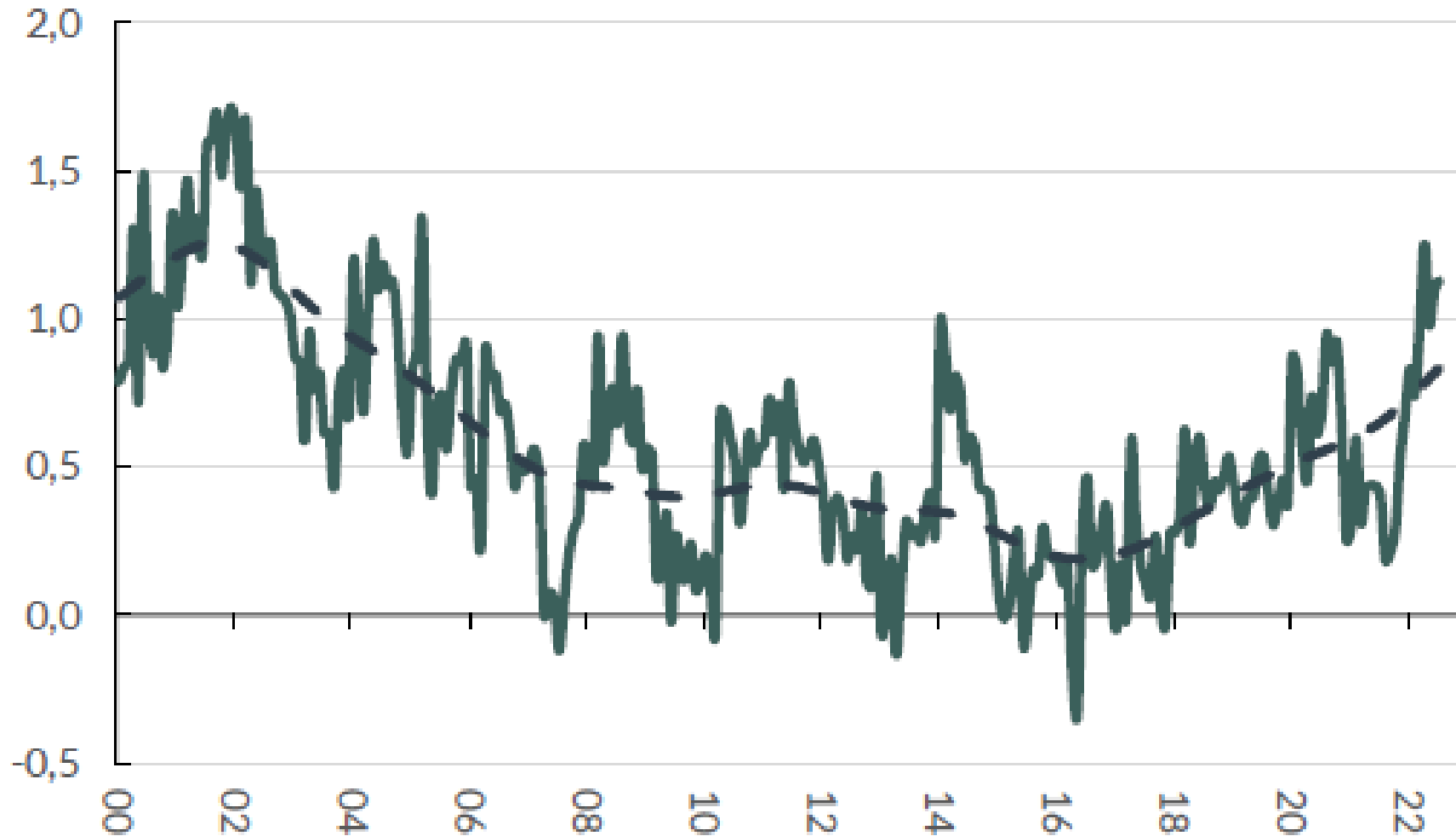
Andel företag som planerar att nyanställa

Nominella löneökningar, procent

Löneglidning (faktisk löneökning minus avtalad löneökning)

Arbetskraftsbrist och löneökningar i näringslivet

- Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport (2022)
- Högre löneökningar för befintlig personal i företag med brist på arbetskraft
- Men genomsnittslönen i företaget ökar inte
 - arbetskraft som är mindre kvalificerad och därför betalas lägre nyanställs
- Lönespridningen bland befintlig arbetskraft ökar
 - lönerna ökar inte för lägre utbildade/lägre avlönade
- Löneskillnaden mellan män och kvinnor påverkas inte av arbetskraftsbrist i ett företag

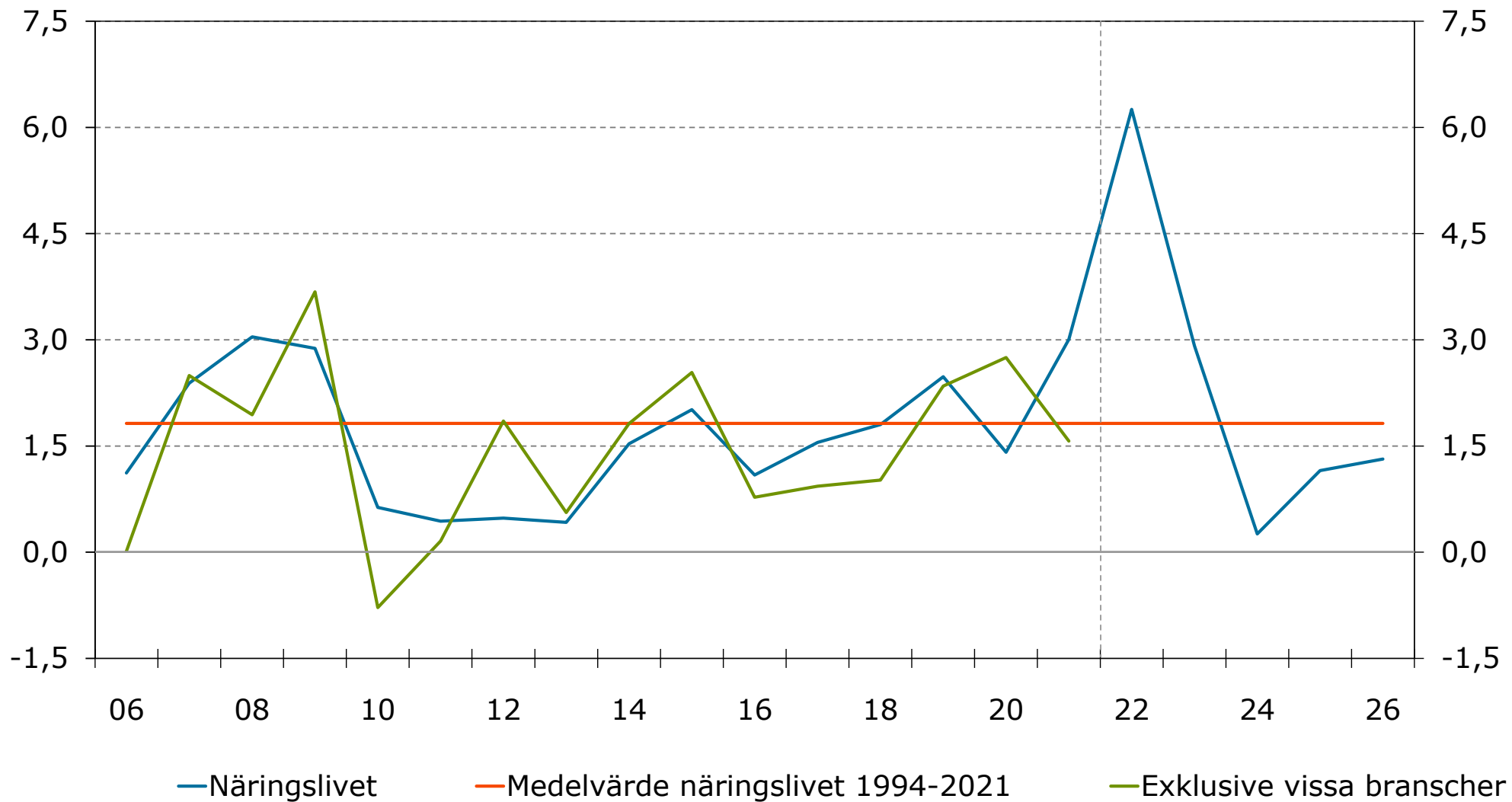
Vad beror löneglidningen på?

- Calmfors, Ek, Kolm och Skedinger (2018): löneglidningen 1998–2018 i industrin respektive näringslivet
- Förklarande variabler: arbetskraftsbrist, inflation och avtalade löneökningar
 - men extra låg löneglidning 2015–18
- 1 procentenhets högre inflation ger 0,2–0,3 procentenheters högre löneglidning
- 1 procentenhets lägre avtalade löneökningar ger 0,2–0,3 procentenheters högre löneglidning

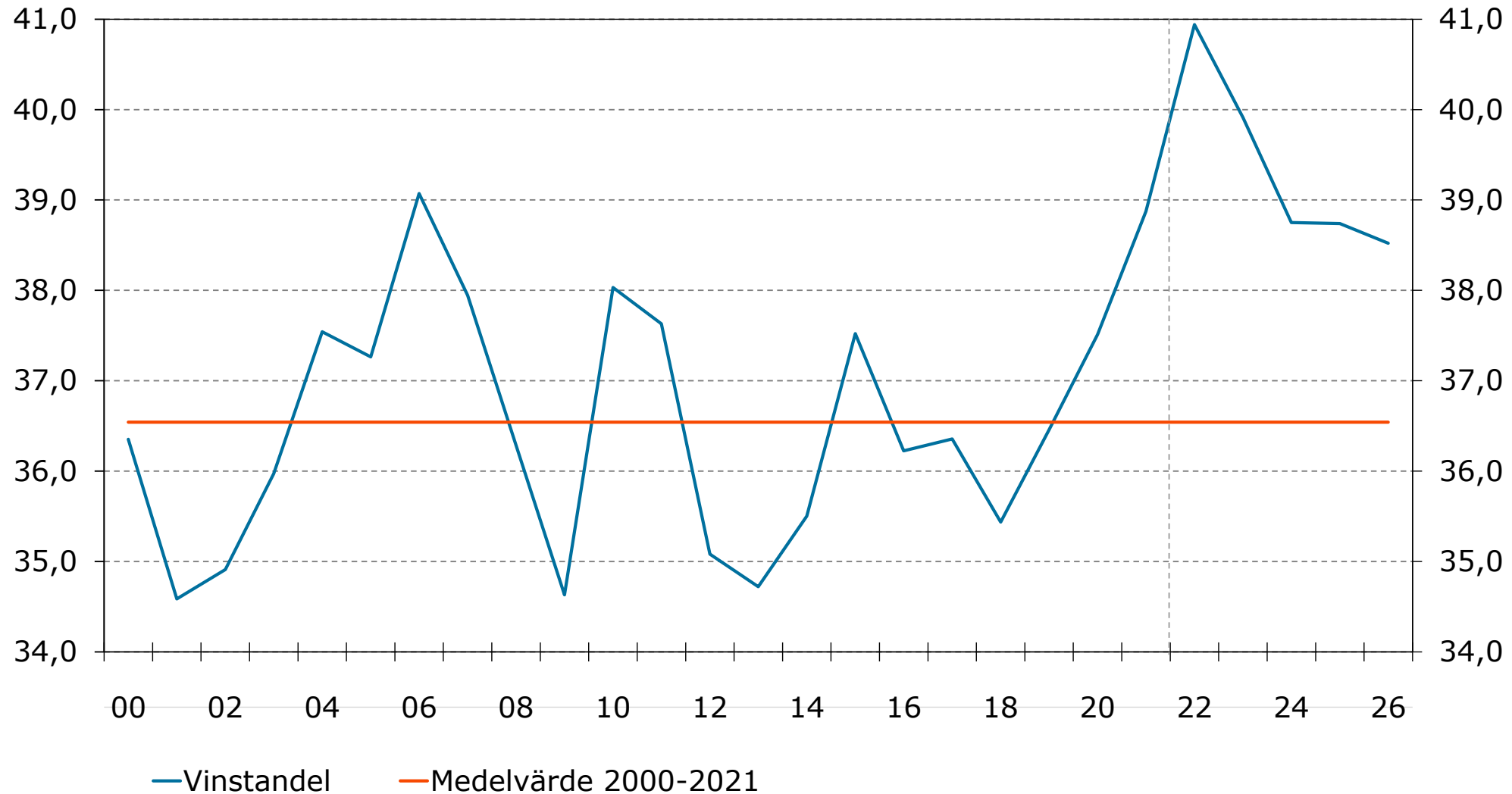
Orosmoln

- Spänningar på arbetsmarknaden
 - behov av relativlönehöjningar i stora delar av offentlig sektor
 - men snabbare löneökningar nu i näringslivet: löneglidning
 - fortsatt brist på arbetskraft samtidigt med arbetslöshet?
- Löneavtalen kan bli för låga
 - kan trigga löneglidning som slår tillbaka i form av högre avtal längre fram
- Hög bruttovinstandel
- Kronans depreciering
- Stora låglönepåslag
- Löneutvecklingen utomlands
- Finanspolitiken

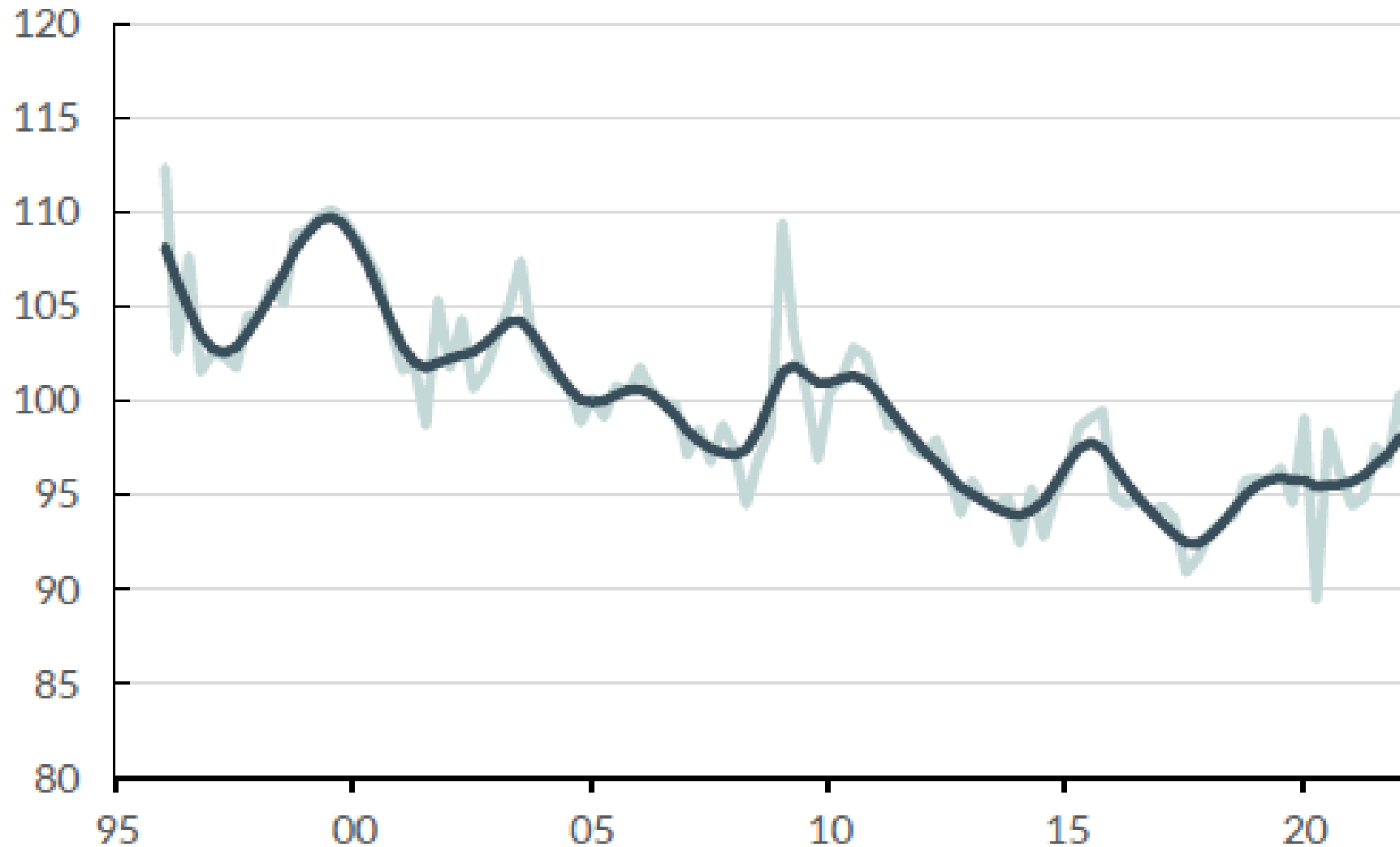
Förädlingsvärdepriser, procentuell förändring

Bruttovinstandel i näringslivet, procent av förädlingsvärdet

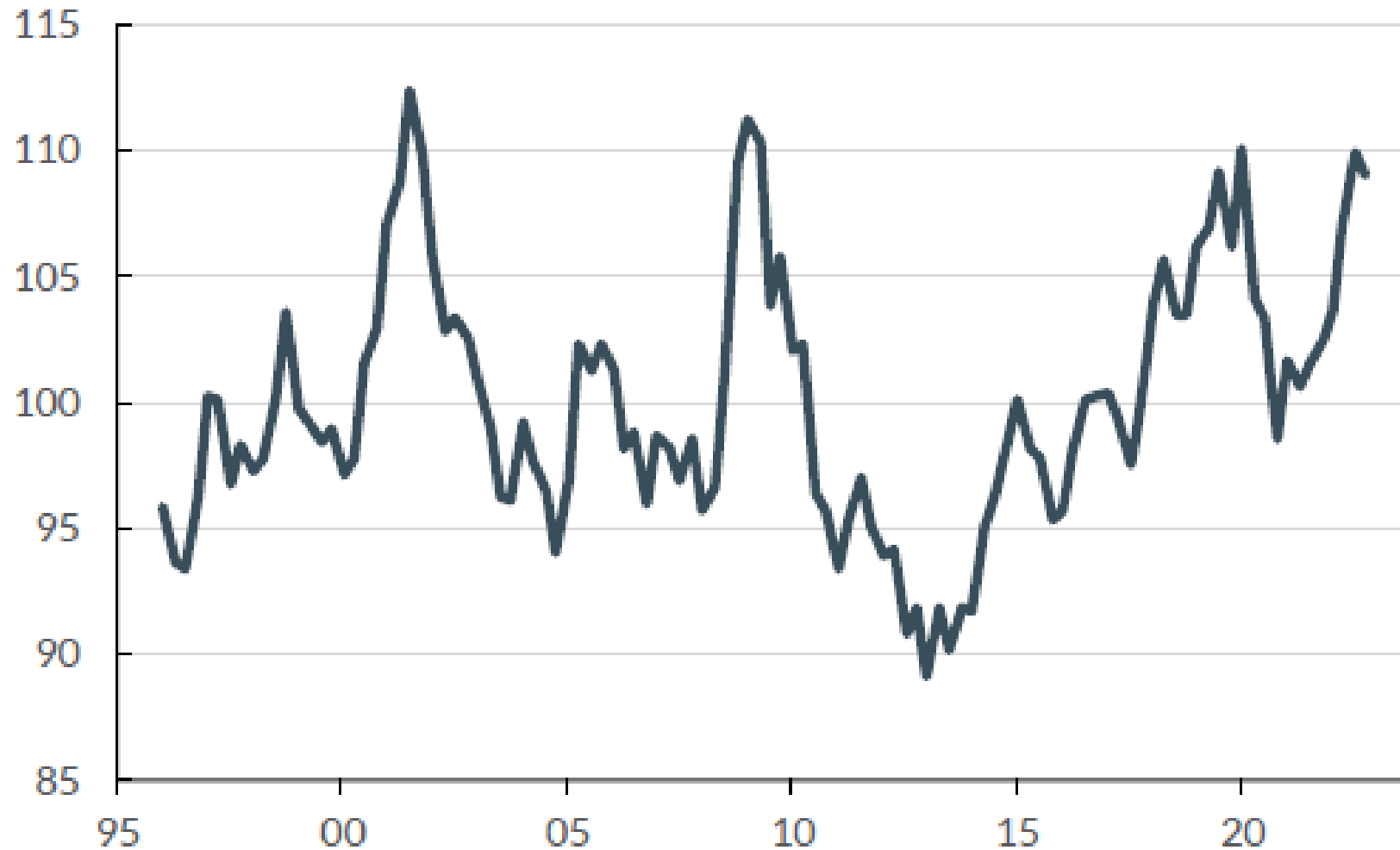
Bruttovinstandelen i industrin i Sverige relativt den i EU-8, index

Orosmoln

- Spänningar på arbetsmarknaden
 - behov av relativlönehöjningar i stora delar av offentlig sektor
 - men snabbare löneökningar nu i näringslivet: löneglidning
 - fortsatt brist på arbetskraft samtidigt med arbetslöshet
- Löneavtalen kan bli för låga
 - kan trigga löneglidning som slår tillbaka i form av högre avtal längre fram
- Hög bruttovinstandel
- Kronans depreciering
- Stora låglönepåslag
- Löneutvecklingen utomlands
- Finanspolitiken

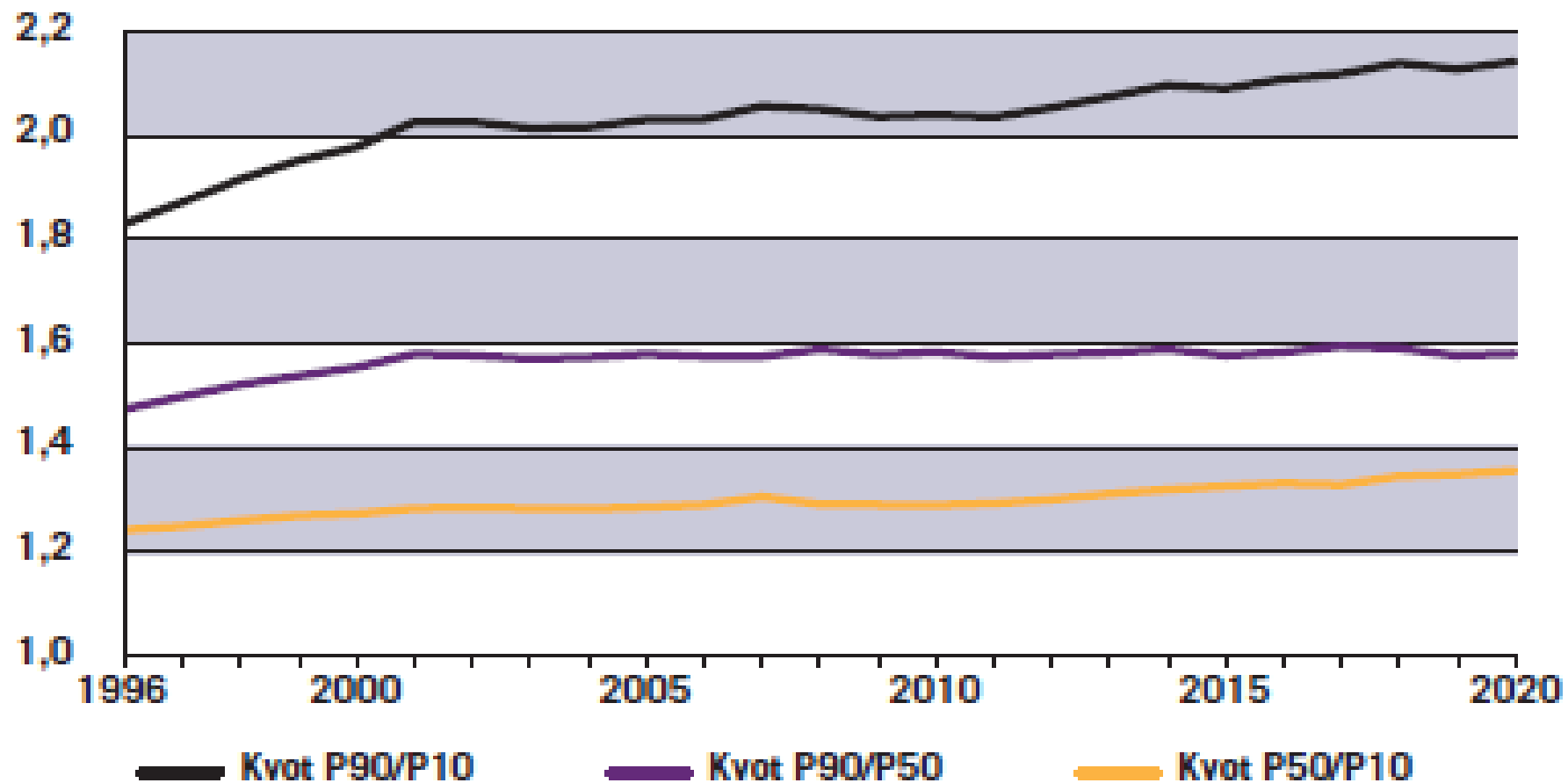
Kronans effektiva växelkurs, index: rörelse uppåt = depreciering

Orosmoln

- Spänningar på arbetsmarknaden
 - behov av relativlönehöjningar i stora delar av offentlig sektor
 - men snabbare löneökningar nu i näringslivet: löneglidning
 - fortsatt brist på arbetskraft samtidigt med arbetslöshet
- Löneavtalen kan bli för låga
 - kan trigga löneglidning som slår tillbaka i form av högre avtal längre fram
- Hög bruttovinstandel
- Kronans depreciering
- Stora låglönepåslag
- Löneutvecklingen utomlands
- Finanspolitiken

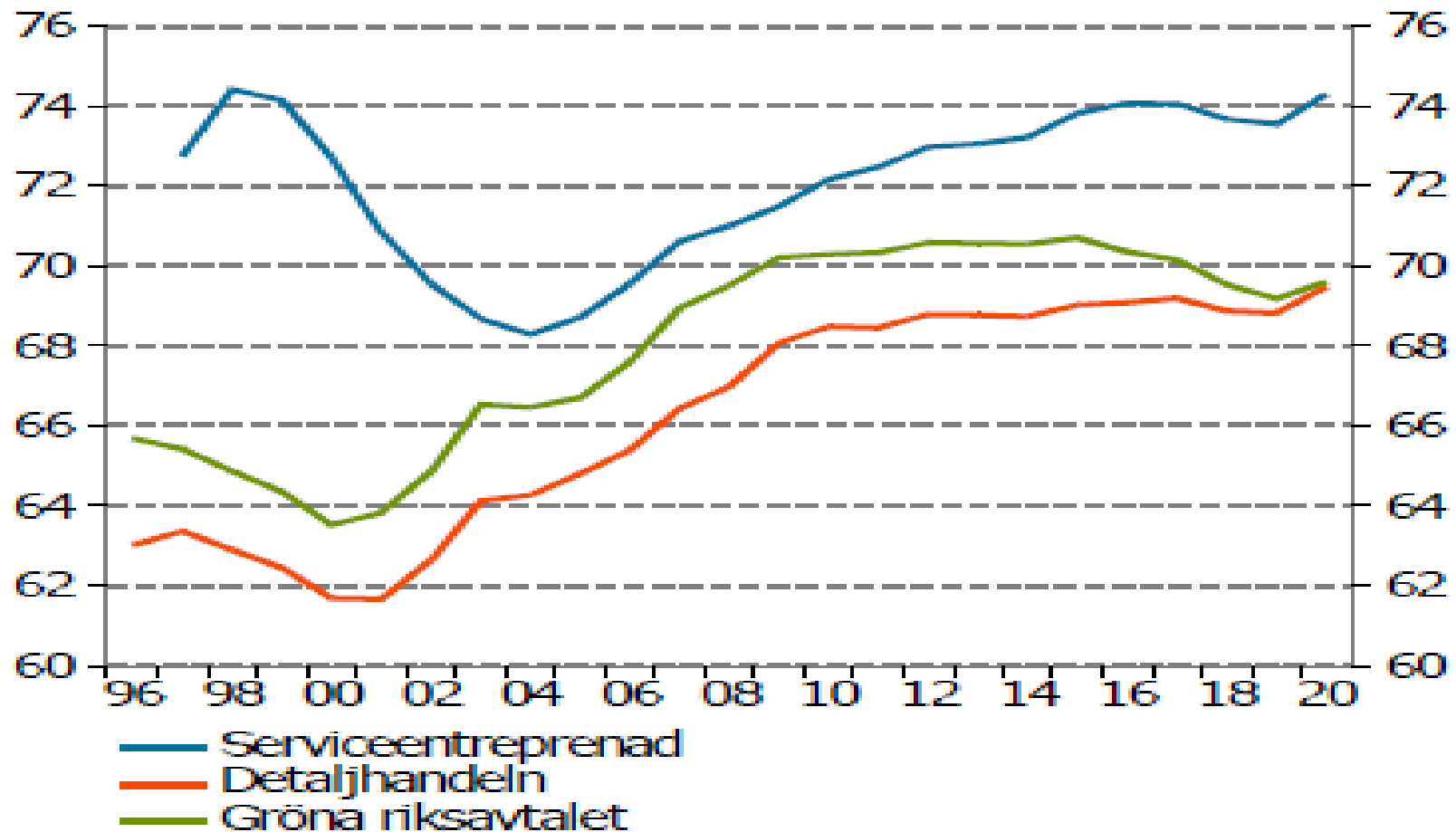
Lönespridning, percentilkvoter

Diskussion huruvida högre löner för lågavlönade minskar sysselsättningen

- Diskussion fokuserad på minimilöner i avtalen
- Oklara effekter enligt teorin
 - högre lönekostnader minskar arbetskraftsefterfrågan
 - men högre minimilöner kan öka arbetskraftsutbudet om arbetsgivaren har monopsonmakt
- Större sannolikhet för negativa sysselsättningseffekter om minimilönerna är höga som i Sverige
- En majoritet av svenska studier finner också negativa sysselsättningseffekter
 - särskilt för dem med lägst utbildning

Minimilöner i procent av medianlönen i ekonomin

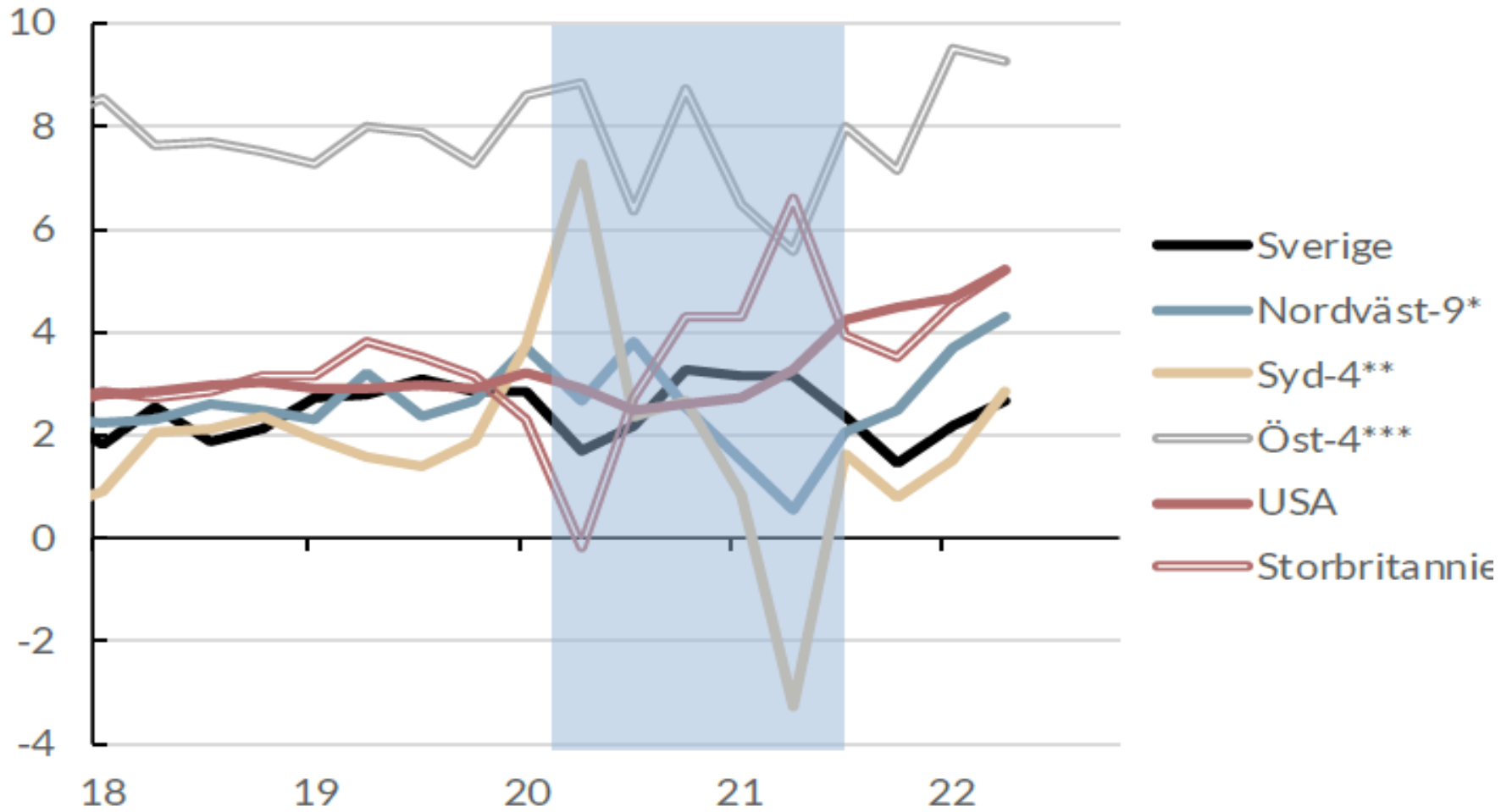
Diskussion om högre löner för lågavlönade minskar sysselsättningen

- Diskussion fokuserad på minimilöner i avtalen
- Oklara effekter enligt teorin
 - högre lönekostnader minskar arbetskraftsefterfrågan
 - men högre minimilöner kan öka arbetskraftsutbudet om arbetsgivaren har monopsonmakt
- Större sannolikhet för negativa sysselsättningseffekter om minimilönerna är höga som i Sverige
- En majoritet av svenska studier finner också negativa sysselsättningseffekter
 - särskilt för dem med lägst utbildning

Orosmoln

- Spänningar på arbetsmarknaden
 - behov av relativlönehöjningar i stora delar av offentlig sektor
 - men snabbare löneökningar nu i näringslivet: löneglidning
 - fortsatt brist på arbetskraft samtidigt med arbetslöshet
- Löneavtalen kan bli för låga
 - kan trigga löneglidning som slår tillbaka i form av högre avtal längre fram
- Hög bruttovinstandel
- Kronans depreciering
- Stora låglönepåslag
- Löneutvecklingen utomlands
- Finanspolitiken

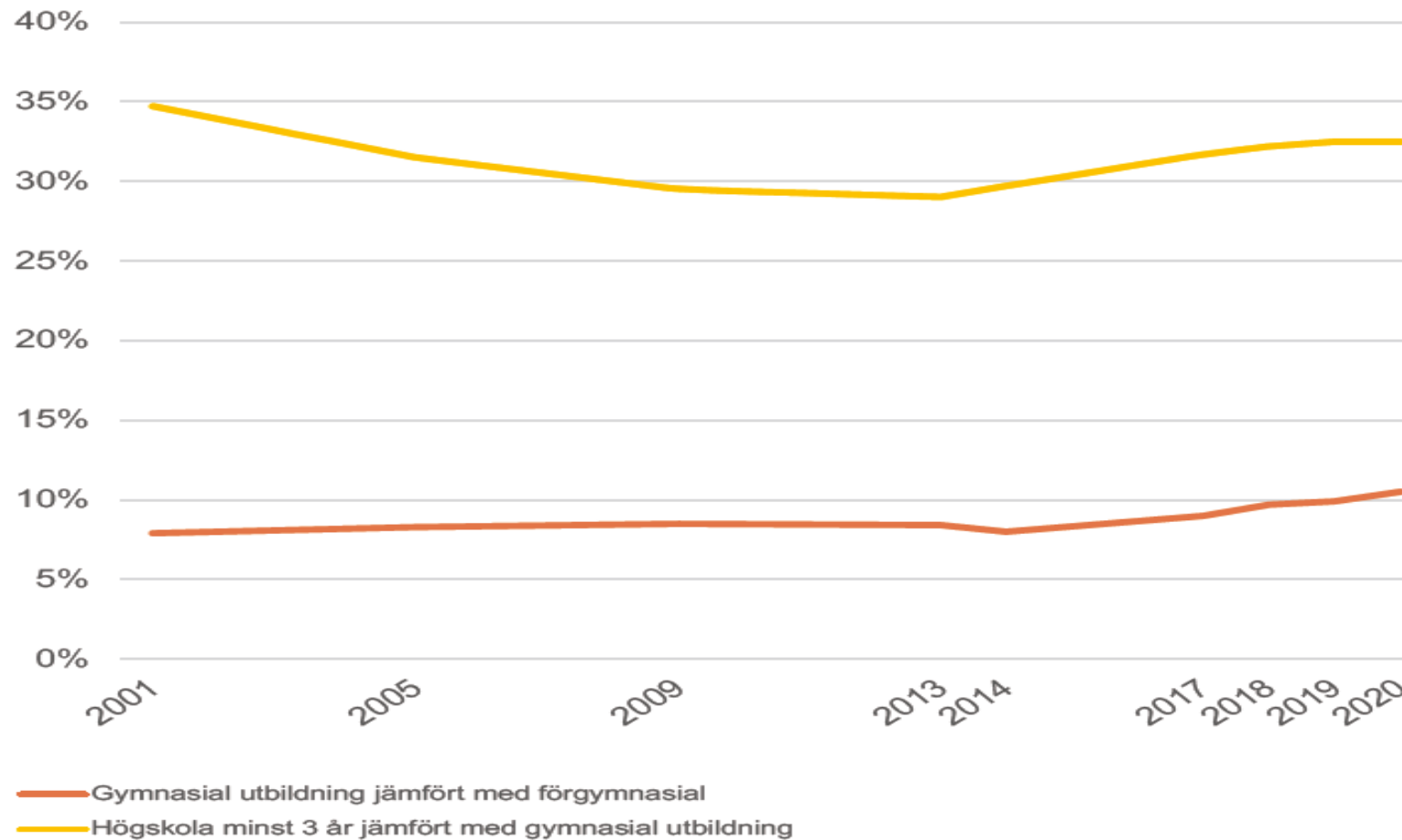
Nominella löneökningar i vår omvärld, procent

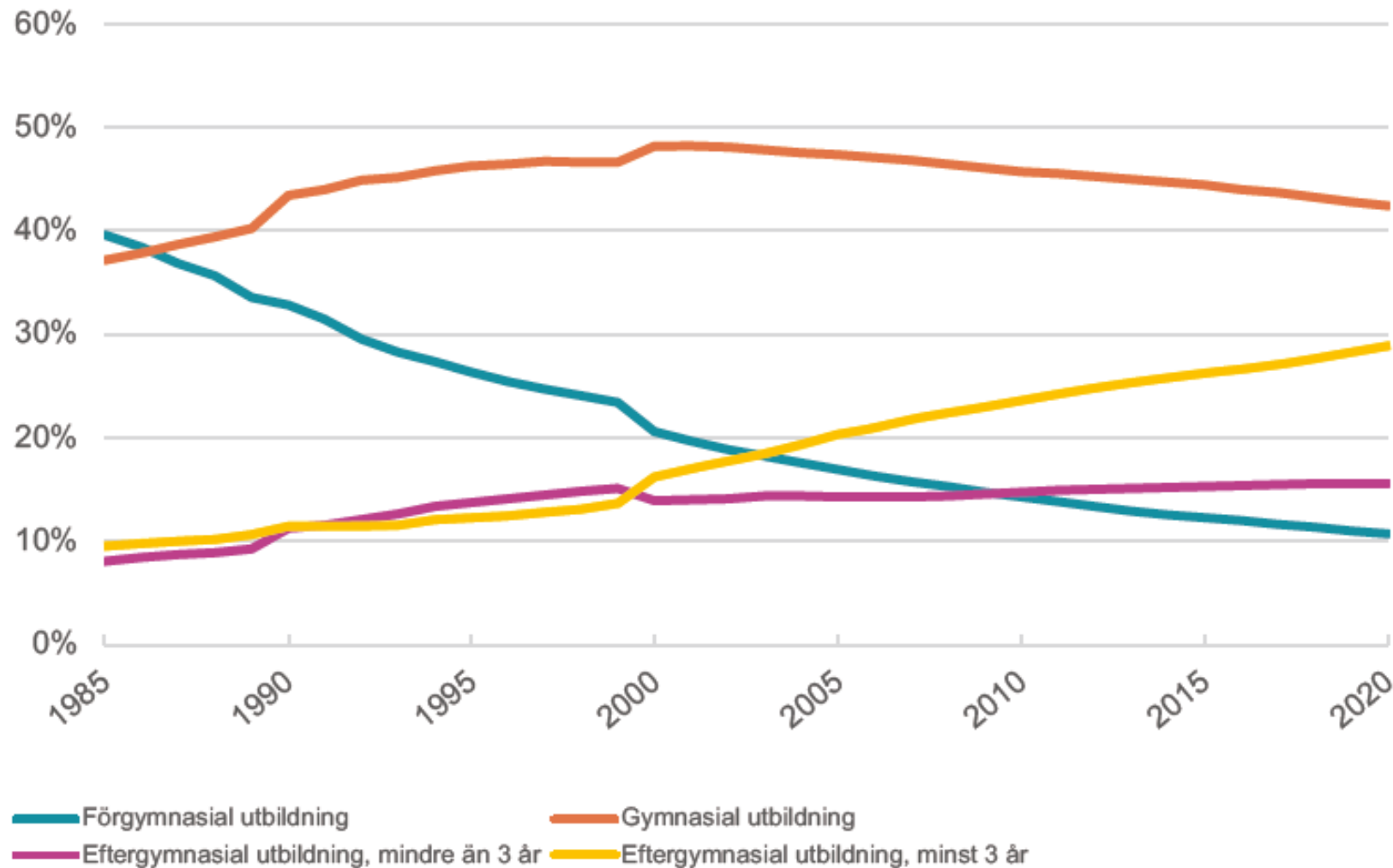
Finanspolitiken

- Viktigt att inte upprepa 1970-talets misstag och stimulera för mycket i en stagflationssituation
 - målkonflikt mellan stabilisering av inflation och konjunktur
- Finanspolitiken bör föras försiktigt
 - försäkra låginkomsthushåll mot stora realinkomstfall
 - stabilisera sysselsättning genom stödet för korttidsarbete
- Elprisstödet på 55 miljarder kronor – 1 procent av BNP kan vara för mycket

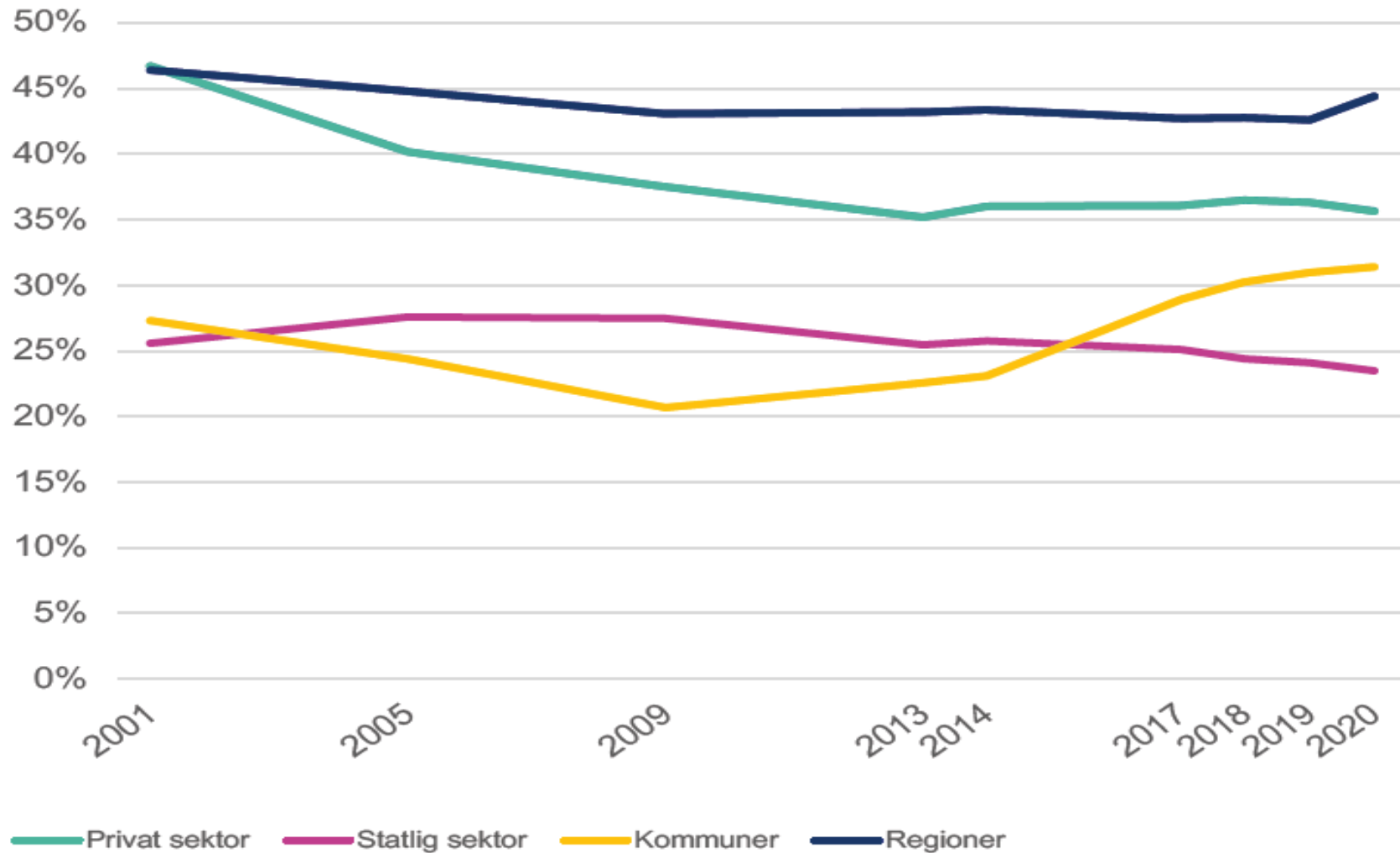
Lönepremier för högskoleutbildning och gymnasieutbildning, procent

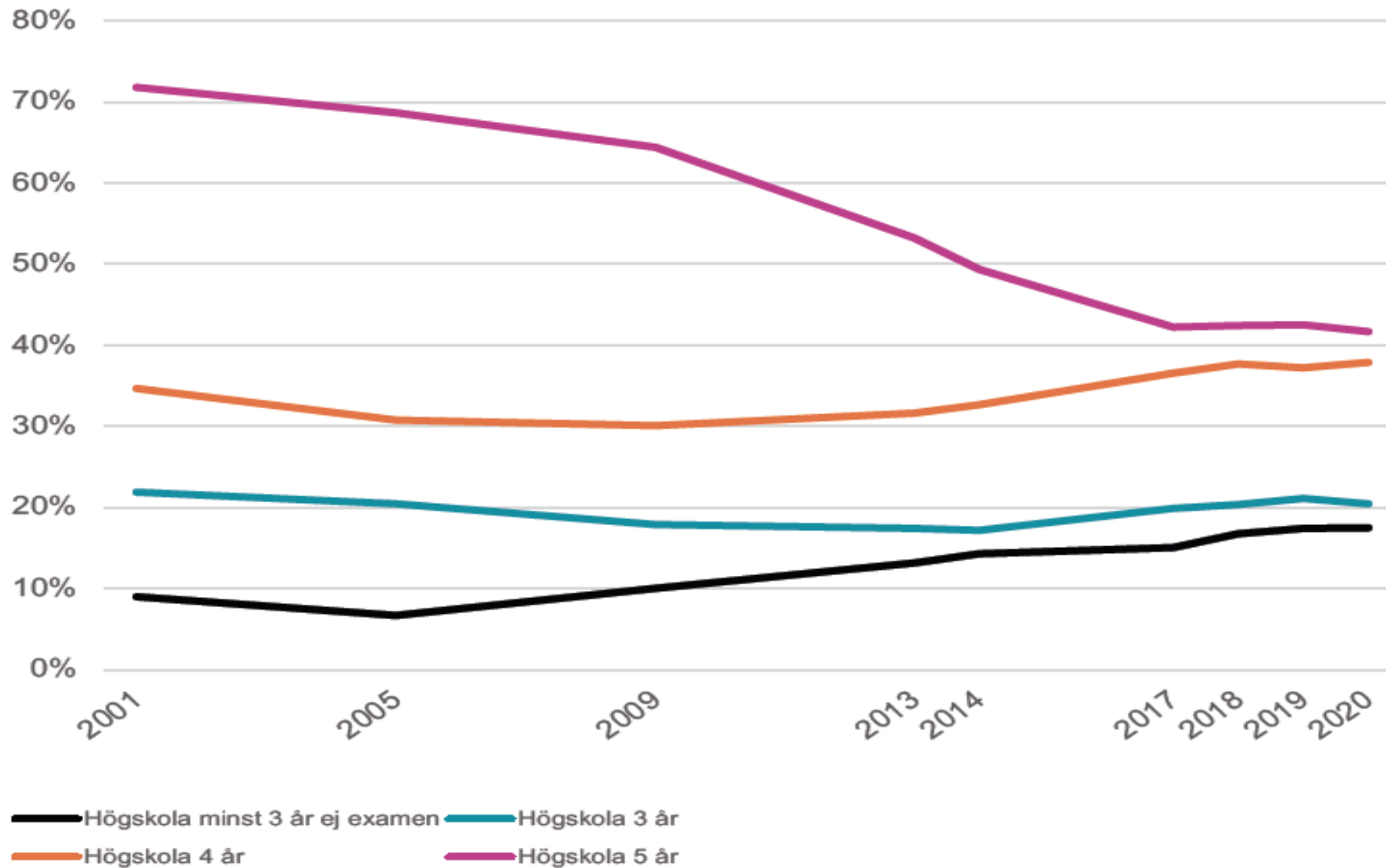
Befolkningens utbildningsnivå, andelar av befolkningen 25–64 år, procent

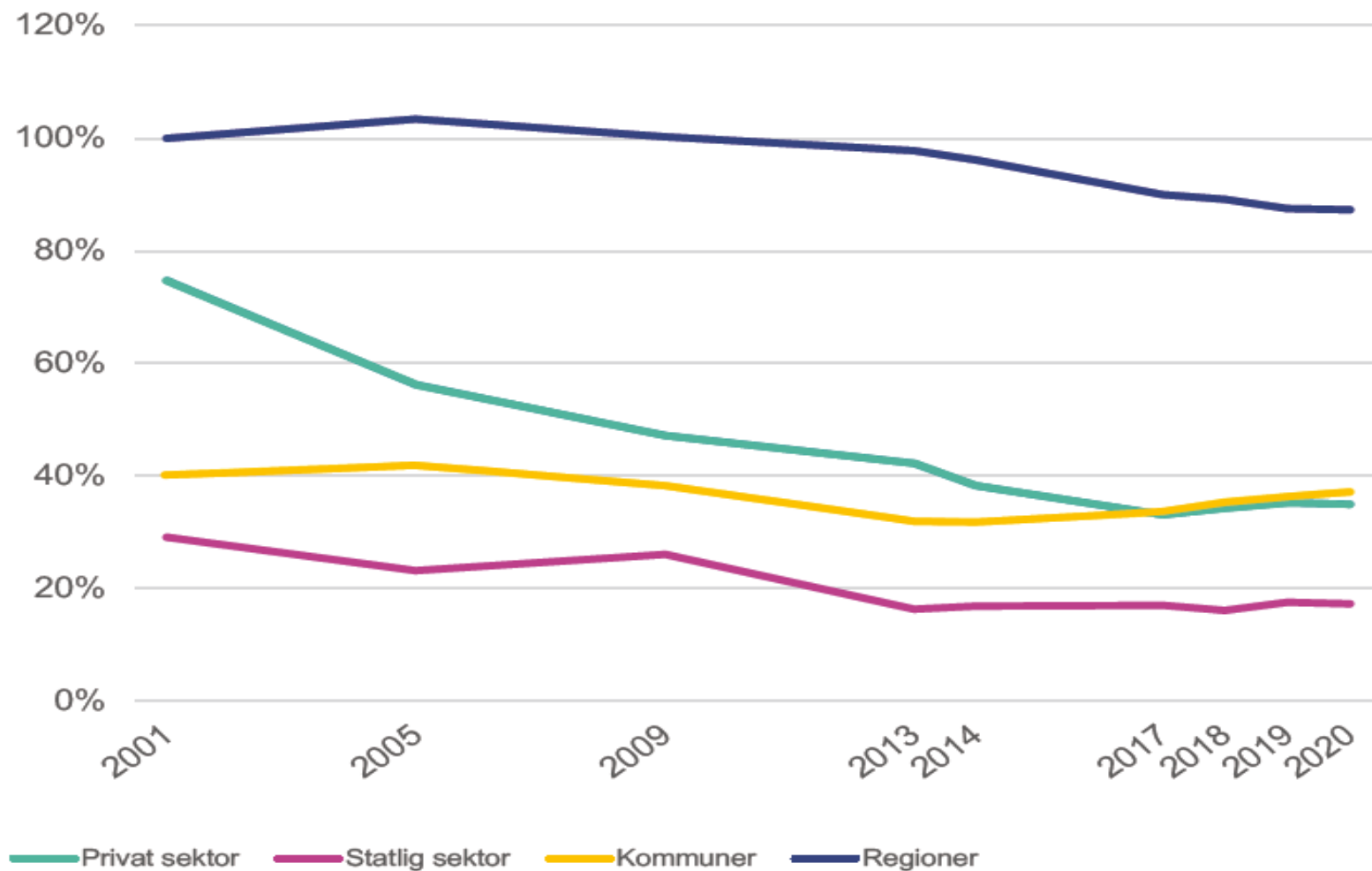
Lönepremier för högskoleutbildade i olika sektorer, procent

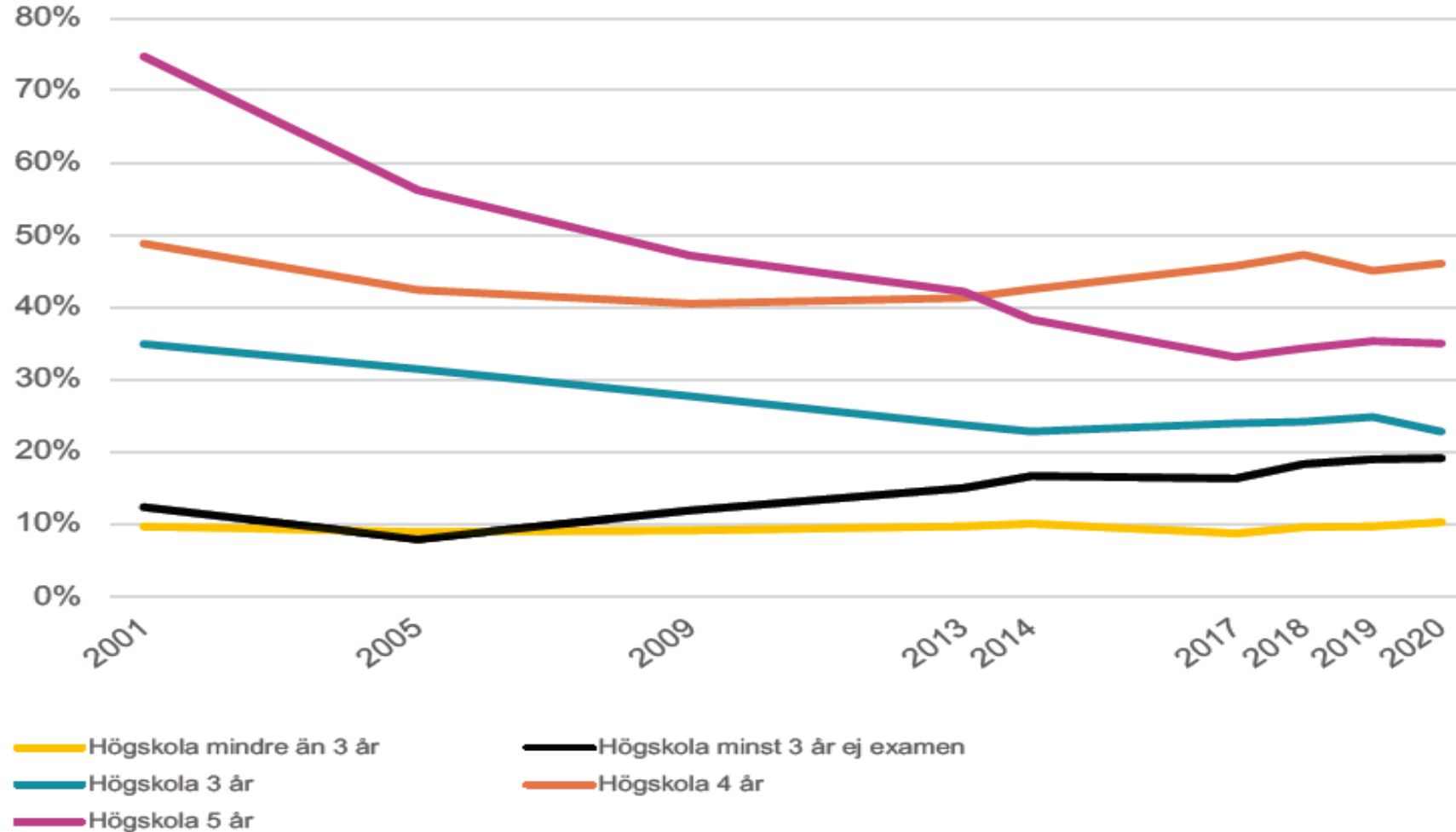
Lönepremier för olika långa högskoleutbildningar, procent

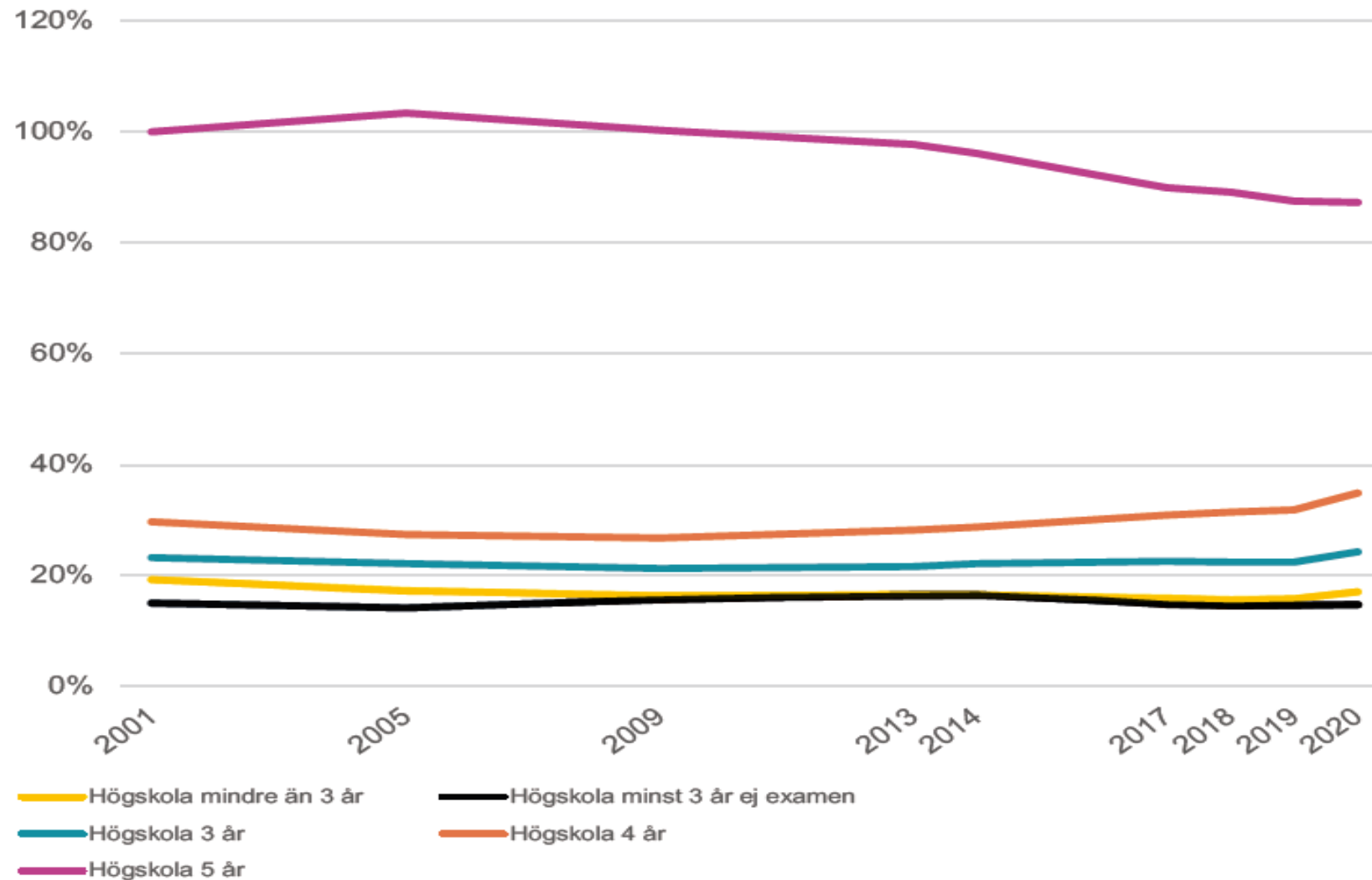
Lönepremier för femårig högskoleutbildning i olika sektorer, procent

Lönepremier för olika lång högskoleutbildning i privat sektor, procent

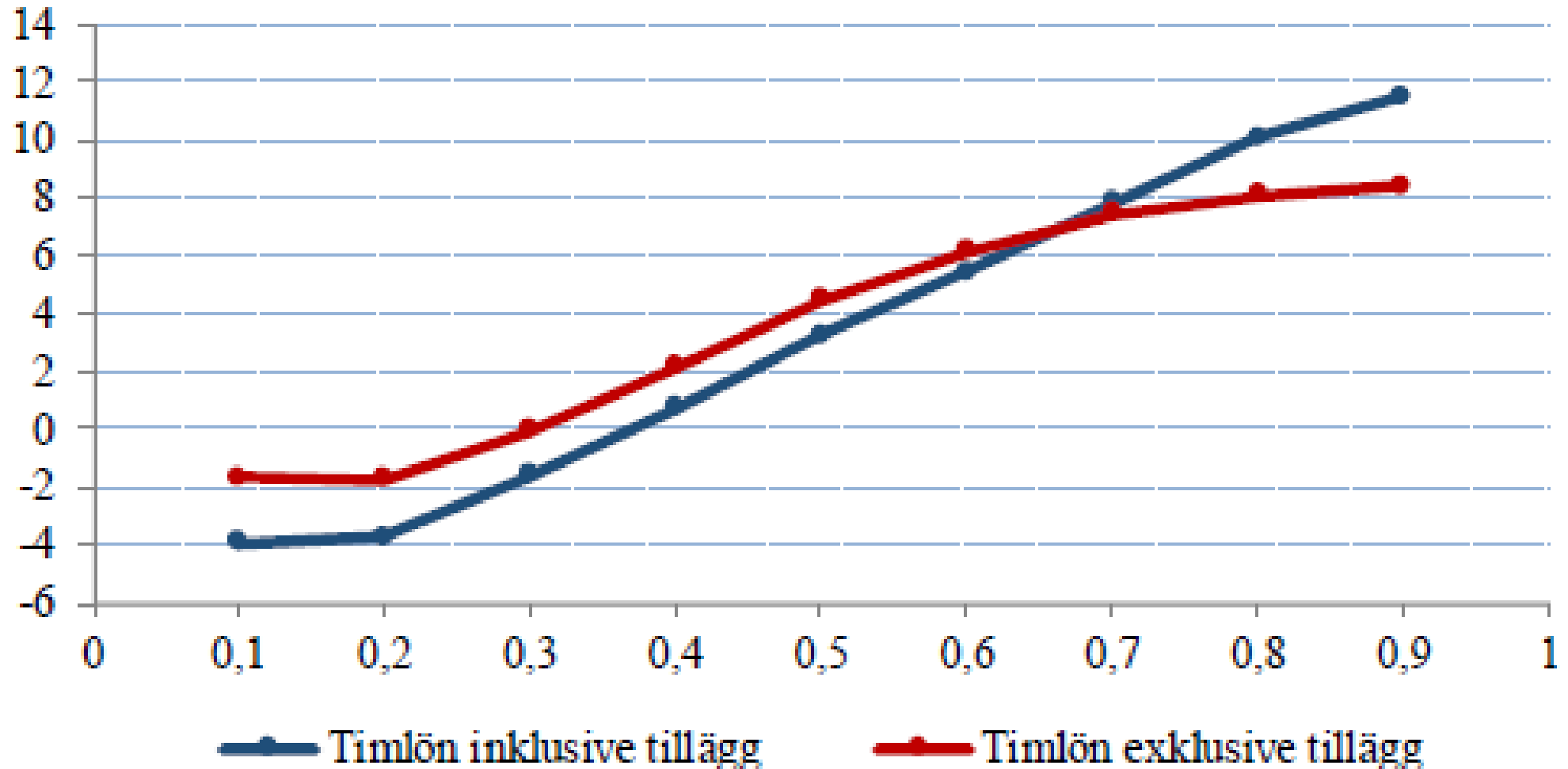
Lönepremier för olika lång högskoleutbildning i regionerna, procent

Lönepremier för sifferlösa avtal i offentlig sektor 2008–13, procent

- Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018)
- Jämförelse mellan sifferlösa avtal och avtal om lokal lönebildning med stupstock för totalt löneutrymme
 - avtalskonstruktioner 1 och 2 enligt Medlingsinstitutet
- Ingen lönepremie för månadslön
- Men lönepremie på 2–3 procent för timlön
 - negativ lönepremie för lågavlönade
 - positiv lönepremie för högre avlönade
- Lönepremien mer känslig för arbetskraftsefterfrågan om sifferlöst avtal

Lönepremie för sifferlösa avtal kontra lokal lönebildning med stupstock för löneutrymmet, procent

Sammanfattning

- Besvärligt ekonomiskt läge med förväntad stagflation
- Löneutvecklingen av avgörande betydelse för den ekonomiska utvecklingen
- Stora likheter med 1970-talet men ändå goda förutsättningar för att kunna undvika en upprepning
 - parternas inställning
- Men ändå orosmoln
 - fallande krona?
 - löneglidning
 - låglönesatsningar
- Akademikergrupperna kommer sannolikt att klara sig väl
 - trend mot lägre lönepremier kanske bruten
- Oklar forskning om löneeffekterna av sifferlösa avtal
 - men viss evidens för större effekt av arbetsmarknadsläget